

РАУЛЬ ЛАШӘРИА

СЫРМЕИ АГӘИЛИ

Ажәсинраалакәси
ашиесеи ахәычқәа рзы

Акәа – 2009 ш.

Ари ашәкәы лыхъзнызџылоит Анна Енвер-ипҗа Ажыба

Рауль Лашәриа ишәкәы «Сырмеи агәили» иагәылләсит апоет апыхәтәантәиаамтазыахәычқәаирызкныиаципазиажәсинраалақәси сицырдыруа ацсуа лакә амотивқәа ирылхны ииџыз аписеи. Урт равтор иеазишәоит ашаблон иеацәыхъчаны, хаамтазтәи цәаџак рхапара, ацхәаџ хәычы ихы-игәы акынза жәа лыцшаахла рнагара.

Җгәы иаанагоит абри аизга зылацш ицашәаша ахәычтәы литература абзиабаџцәа калап хәа.

Ажәсинраалақәа ирыцу асахъақәа тыхит В. Цәыщба.

Аписса «Җачкәыми Адауи» иацу асахъақәа аагоуп, еиуеицшым аамтақәа рзы итыцыз ашәкәкәа: «Ацсуа лакәкәа» ркнытәи. Урт тырхит М. Белецки, А. Судаков, Л. Соловиов.

АЖӘИИРААЛАҚӘА

СЫРМЕИ АГӘИЛИ

Шьжымтанк агәил дазцааит Сырма:
– Узхьыдышышызеи, акыр ухьма?
Уара – сыщза, уара – сымра,
Зыхьла амцхә иацы усрыхьма?

Сгәил ссир, сгәыргъара, са сныхә,
Ушәтыц шьышыуа усырлахьыхьп,
Убжьы хаала ашәа сыщхә,
Цыс грак иамхацәаз хәрәыхап.

Агәил цхашьацхато: – Са сгәадан
Бахьынзатаршәу акгы сыхьуам,
Аха исықәтәсит иаха азаза,
Уи сцәыхьантоуп, исзышьтыхуам.

НАРЫҚЪ ИТАПАНЧА

Атапанча иман Нарықъ
Ажәла ссир иман – Енықъ.
Икамбашь зацә тапанчала ихьчон,
Шьоукы Нарықъ итапанча хәа иччон.

Игәыжәла цьбараназ Нарықъ,
Бзиа ибон ақьыцсықъ,
Уи цәырган ирыцқьон ашәақъ,
Гәаныла ихәон иара ашәак,

Итапанча симихуан Нарықъ,
Игәгәахон убра ихәкыцсықъ.
Къарахәын, иара симсышәшәон,
Аимыхра шьыбжъаанза дагон.

Шьыбжъышьтахь, дахьыцатәаз ал,
Еиқәымшәо икалон асамцал.
Атапанча абру мыцхәхон,
Нарықъ икъарахә ҫахәхон.

Атапанча иман Нарықъ.
Ижәлагы ссирзан: Енықъ

ХАЦШӘА

Сара исыхъыз сыхъит хацшәа
Дгамшька сцахит сыезаны.
Қдык анаасырхә, матык җацшәан,
Идәықәлсит ашырхәа иццакны.

Кыр касцозма сацыххылан,
Ицеит ишызбоз кыр хара.
Аха с-Мышәқөыр ашьта ихылеит,
Исыздыруам ирзеибауыз дара.

АШАМҒА

Ашамға зтәыда?

Ашара шейт.

Згәы зегь мтәыда?

Мрак шейшеит.

Җаикәшәазеи цөызда,

Шакабы.

Җацхьа ицәыртда?

Анхабы.

ЦЫФА-ЗЫФА

Ақәа кыдцәоит, мпацәа, Цыфа,
Азы узаазма? Ушьапқәа зыфан
Ушцагәарлеи уаха укьиуа,
Узыкәшәазеи, цацақьиа?
Уонал аоныка, са с-Фырфынч
Уеырцха амцае, уеыртынч.
Иамтазакәа сажәа ацыфа
Исацәажәеит сара сцыфа:
– Ахәынац сеиоазо сыштәаз,
Исымбеит ацәа шысхацаз,
Цхыз хаак сагәит сышьтых
Ахәынац Кәрина, уи блатых,
Сцацақәа ыцхны исцәагәит,
Сшыбзас сысцит, аргама иубеит.
– Сфырфынч хшыоца, сара с-Цыфа,
Ах, ишцакоу ушьапқәа зыфан.
Иуыхьыз – ухьит, умгәыроан
Укарахсит, егьа умхәан.
Иукхьо ахәынацқәа узхоит,
Уажәы иухыччо, ухьз дырххоит...
Ацәа хаауп ианлеиуа ақәа
Амца иацәыхьча уцацақәа.

ДЫЖӘ

Дыжә хәа сашьтоуп сара сыжә,
Ицәгъахсит уажәык ацсыжә.
Хшыла ицәгъоуп схәар, уицәкъя мцуп,
Атәыџа хыршакәа царуп.

Иалашацәкьоуп Дыжә алакә,
Ацацха ашә зларку алыкә
Иагәтасны тәыџала иҗнаршәоит,
Шылеи рыци аҗанакәшәоит.

Шьтак игәы цнацәсит уи саб,
Абар, иахәтацәкьаз ихасабт:
Ажәкәа неиусит еицхыкәкәа,
Шәыпши, иарак иахоуп акәкәа.

Дыжә мыжда ахы иаҗоуп,
Уи зынгы цхынгы иахоуп,
Иутра италан хгәыла Кәышә,
Иршәны иашьккситсит аигәышә.

Амп антынчу икаууа,
Аанда иахыцоит икаууа.
Амхы иузалгом ахыз хәаны,
Ауаа сизахгоит хәхәхәаны.

Дыжә уахынлагь иҗахәоуп,
Ианыхтәуп хәа азбахә хәоуп.
Ицәгъазагәышьам хшыла Дыжә,
Аха иақәзусит шьтацәкъя ацсыжә.

АКӘТЫ

ШЫЖЫН. Акәа сгәыла
Машынала сигон.
Сандәылцуаз, акәты сахтыгәлеит, –
Ихтәаланы ицон.

Истаххсит уи цшыцкәак
Аамцацсаны сцарц.
Акәа исзырхәо амцкәа
Рхатыцан кәтагк ацарц.

Исыхәацшын: «Ухацаз,
Уца, уара уахьцо.
Иудырузааит уеиқхарцаз,
Акәтагъ са соуп изцо».

ЕНЛЕО

Зеггы лхъааун с-Нанду Кѳрацшь,
Агѳабзиара лымоун – арагѳацшь
Дѳааусит тѳла, илхѳоит «аллоу»:
«Мшѳан Члоу ирбама енлео?».

Зеггы здыруа, зеггы збо,
Лмата дгылоун уа дѳырбо:
– Нанду, бшакѳыцра нак «аллоу».
Бѳацхъа дгылоун Енлео.

АЗЫН МШЫ

Амшқәа, абар, абар,
Асы бымбыл хдырбоит.
Ибжыдоуп ацәыкәбар,
Ацаа шьашьал ыырбоит.

Дажәхьсит, аха Дыдын
Макъана ахшыю хирцоит.
Иреыжуа иуардын,
Абан, абнахь дцоит.

Сынтәак ихабгеит Къахә,
Даашьан изсымхит ижь.
Изыкарымцазт уаахә,
Ицхәгы ус инижьт.

Хтоуп мызла цхынчкәын,
Арахь даара ихьтоуп.
Дацоуп қдык Чычын,
Кыргы уи хьантоуп.

Ацар ирхәоит ашәак,
Шзынроу агәра ргом.
Дхысырц Чанта ишәакь
Шьтихын, сибагом.

Цьат иргылт ачалт,
Машәыршәа инапы цәкьсит.
Мац иргылт Чачал
Ашьацхәеи ацәкьеи.

Имақба ицәызт Машьыхә,
Дашьтоуп, аха иааг!
Ихыроуп аихацсыхә,
Илазацә иамшуп «аак».

Амшқәа, абар, абар,
Асы бымбыл ҳдырбоит.
Ибжыдоуп ацәыкәбар,—
Ацаа шьашьал ьырбоит.

ШЬМАФ

Шьмаф
Икъаф
Еснагъ
Итан.
Иара изыхэан
Ус иахэтан.
Мачк дацэаашьон
Акэатан,
Иаштае
Амшац шара
Итан.
Ихаз ахылца
Асахтан
Иалхын,
Даараза
Ицшзан.
Дакуаназ ашоура
Шьмаф,
Иқәиршәуан
Ашьаршьаф.
Нас ихәда
Абжы гон.
Дшыцәаз
Зегы «еилиргон».

АХСААЛА

Адунси ахсаала атзамц икыдуу.
Уи дахэацшуа дгылоуп Кыта.
Дивагылоуп уа Самцал,
Ирдырузеи? Ахампал.

Азгаб кэыбча хэычы, Тина,
Илзырцшаарц дрыхэсит Аргентина.
Изхэо дызуҭа икам-ианым?
Аргентина ахсаала ианым.

Уи убас ианым Китаигы,
Ианымшэалазесит Таивангы.
Ахсаала асацхьа акэарыл, –
Кыта изыхэан зегь заакэрылт.

Тина кэыбча хэычы, Тина,
Ицшаа бхала Аргентина.
Ацара рцом Самцали Кытеи,
Иекьасо ирылоуп хаблеи қыҭеи.

Тина кэыбча хэычы, с-Тина,
Иббоит мышкызны Аргентина.
Зеггы рдырра ба бахьзап,
Ицшаа ахсаалае Апсны акэап.

АДГЬЫЛ ГЪЕЖЪУАМА?

Хатыр икѣахцоит Кадыр, –
Ауаџ нага, ауаџ дыр.
Шьта кѣрала уи днеиуеит кыр,
Ишимоу гѣыцхас иара акы:
Игъежъуамашь адгьыл? Агѣра игом,
Имата иихѣо изыхгом.
Кадыр дкѣындркѣындуеит: «Са сызжьо
Бақыр иоума...? Сгѣы зыжъжьо
Уи дысхыччартѣ сицш смажѣзацт...»
Сыхшыџ макъаназы имцазацт...»
Днеины дныкѣгылт аштѣ агѣта,
Илабашья аирсит уа иатѣ,
Аха акымзарак цысзом,
Ртыц иахыцуам, икѣацом.
Ицацхеи икѣаскъеи иѣацшуеит,
Иаргы дара дырѣацшуеит.
Ахѣысцѣкьягы ахѣра иаѣуп,
Ирхаѣыц зегъы ирхаѣуп.
Игѣы назом, Кадыр, дашшуеит:
«Абри сматѣ акы даршуеит.
Бақыр иакѣхума сызжьо,
Уаџ мдырс сара сызшыџ.
Адгьыл гъежъыр, имыбгои
Зыцсы тоу зегъ рхы млахои...»
Ауаџ нага, ауаџ дыр.
Даара изкѣахцо харт хатыр.
Игѣы цѣумкъан ус Бақыр,
Адгьыл хацгъежъуеит, Кадыр.

ЛАГӘ

Дынхао башам сгәыла Лагә...
Тынч дызтәом, ицхәыс Тамскәагә.
Илзырхәартә дыказам «ацәыхь»,
Аха илыхьит агәацәыхь.
Ашоура шьтылхт, дьчмазаохсит,
Ирласны Акәака дгатәхсит.
Аоны игәы дартәозма Лагә,
Длыцны дцеит ицхәыс Тамскәагә...
Ибартоуп Акәа ишазхауа,
Аха дабакоу ацсшәа захауа.
Урысшәала дцәажәоит Лагә,
Ихәоит ашана, зынза – алакә:
Ишныкәыцшыцкәыз ихацәа,
Идеизалеит иҗахцәа.
Днамцасуа имака кәбыс,
Даакыжәбыжәит иара убыс:
«Моҗ жена захаладилась,
На первой палатке повелись,
Пепельницу поставили ¹...»
Изхәом хәа аурысшәа нхабык,
Инызбатәума, аха цыцбык
Ихыччагәышьсцит мазала
(Ацара анцатәу, дад, ишәцала).
Ионыка дгъежыит сгәыла Лагә,
Ахақым дылхылацшусит Тамскәагә.

¹ «Аурысшәа» аҗнытәи аурысшәахь еиҗоугозар, иаанагоит: «Моя жена простудилась, в первой палате поместили, капельницу поставили».

СДАЦ-ЦАШӘ

Исеанарсыз атх ацша,
Сымш сацымлеит сеильшша.
Сцбынць сазхэыцуеит есымша,
Уи азыскуеит сымч-сылша.
Исылахьшэашэом хцеицэа ршьа,
Исхаштуам ргэымшэара рказшьа.
Сдац-цашэ иаха-иаха игэгэахоит,
Аиааиратэыласы сынхоит.

БАҒӘАЗА

Исыргылоит, ихәсит, Бағәаза,
Амшын ахықәан абағәаза.
Баша сықәым адғыл кәаза,
Ашыла ағыпроуп сылу скәазар.

Ааи, ххәсит, дад, уара, Бағәаза,
Цшзала, иргыл убағәаза,
Амшә чара ууыртә уғәғәазар,
Амшын ухылароуп , с-Бағәаза.

МАРЗАКӘЫЛ

Ател изасит Марзакәыл,
Оыжәгас Акәа измоу абкәыл:
«Ацша асын Мархәаул,
Ассиоҳәа ихжәсит иахәа уыл,
Иахцәашыгәышьсит укәарыл,
Уи ианаамтаз имцхәарылт.
Арахь ирласны усиха,
Ихәҳа ацбармыкәәсы аиха,
Арака иказ гычны иргейт,
Баша шыоукы рыгәра угейт».
Атак кайтсит Марзакәыл:
«Абыржәы ишьтысхусит сара абкәыл,
Ал хымжәакәа... нак шәныбзақьт,
Ажәха сажәраза ақьзап».

АМАҘАЦӘА

Ак имеикусит Мусик Русик,
Еимаркуагы дара ирусуп.
Рахәшьа Цкырпын рыгәта дгылоуп,
Цкырпын хәычы – дышәтыц гәилуп.

Рыбжъкәа духсит ашта агәтацәкья.
Цкырпын җаалтит лтачкәым рацәан:
– Иацы сгарымцит агара,
Сабду имашына сара изгароуп.

Дейхабымзи мацк, нас, Муска:
– Тызшәак анхау, исеихом хуқкәа.
Изгоит абрака игылоу атрактор,
Спанаало здырусит знык уи сзақәтәар.

– Икоу шәасхәап, – җааитит Русик, –
Шәыбга абамба алоуп усгы.
Исышәт ишеибгоу хәоната,
Ижәбахра шәыкоуп са сгәәта.

Дзырәусит, дцышәарччо рабду, –
Изкәырцо даараза пату!

Ө-РБАҒЪК

Аамта цон, ихәлон, ишон,
Махәык сицықәтәан ичацшыон.
Руак җнатыр, егыи зыроуан,
Рқыркқәа рҗы шыжышара ииуан.

Ирыбжъасыр ма икалозма цшак,
Еиоыршон ирымцаршәыз хәашак.
Реиоызара зегъ ахә ршыон,
Рыцәгъак рхәомызт, ицхашыон.

Абас ишыказ сикәатәы,
Ирыбжъалсит урт ацтәы,
Аргама агызмал дрыбжъалт,
Иацеицалсит иара ичалт.

Ргәышцқәа цәхәырцәаны сисуеит,
Акәытқәа шәаны, ицсуеит.
Җнак абас калсит Ешқыт,
Ө-рбағък рикақәа сибакит.

Руак гъацөыцъацәт: «Соужь нак,
Итужәоит сика–са сбирак.
Уагароуп счеицьыка уеикәжәаны,
Ачуан утыргароуп ужәны».

Егыигы ацахарын цъеи:
«Сымч закәыцәкыаз шыта иумбеи.
Итужәоит сика, абар, уаргыи
Иоужь, сашьтам уаха акгыи».

Ө-рбағък рикақәа тыжәжәон
Еиқәымақаруа, сибаршәон.

Рыхгы иташэомызт: «Зны хаайбышт»,
Нак-аак сисахэхэон ихашчыш:

«Иоуыжь, сымхэси, сика». «Иоусыжьуам уацхьа»,
«Иоуыжь, схэсит». «Саргы иоусыжьуам уацхьа».
Ф-рбагк сисадоуан, рхы мшата исикэпон,
Иакэымцо, ахшыюцакэа, ирхэацгы рхэон:

«Иоууыжьыр иоусыжьыш».

«Иоусыжьыш, иоууыжьыр».

Рыюбагь рпхашьагоуп, акэада рсашуп,
Дрымам сикэызкуа, ашта тацэуп.

Рикакэа тибажэжэоит сисыцэаз анкьа,
Рбакакэа дыргылозшэа ихагалан акьан.

ДИВИДИ

Ибахъазма зныкыр, уа диди,
Кэынцал иабду дивиди.
Абар сахъақәак неишьтәлт,
Зны ицьеишьсит, нас данаалт:
Илхәоит цхәызбак ахапа,
Абжы хәа илхоузеи – ацхарпа!
Нак ихихит ихтарца,
Итатыныжәга ицәахит,
Ицхәыс Хамсада дналызхьит.
Ибахъазма зныкыр, уа диди,
Абду Дадын дивиди.
Имәтә Кэынцал, ахыткыа,
Акомпиутер мзышәа асакыа
Дкыдлан дцоит иархәо «ти-ти»,
Узиацлабуама, уа диди.

ЦӘАЦШЬ

Аоны дыоноуп лара дгәамгәамау,
Дкыпшәышусит, лқышә кәамкәамау.
Хазцом халцырцны харт цыара,
Нас даламгарцаз харцъара.

Лара дыжәдыр, ылыхъзуп Цәацшь, –
Шьжьымтанзатәи хара х-Шәацшь.

Аоны дыоноуп, лара дгәамгәамау,
Дкыпшәышусит, лқышә кәамкәамау.
Ажәак ләыцахсит: «кәым-кәым».
Икаҳцамашь, мшәан иакәымк.

Дыжәдырхьсит шьта, ылыхъзуп Цәацшь, –
Хара х-Хәынцәрацшь, хара х-Шәацшь.

Хахшыо успәкыа ицагәым,
Аха ихаздыруаам уи «л-кәым-кәым».

Дазхьызар здыруада агәыгәым?
Ускак уи ацшаара баргәым.

Инаган илахтсит агәыгәым,
Илхәац лхәоит: «кәым-кәым», «кәым-кәым».

Зынза ллесишәа лырцәгьсит Цәацшь, –
Шьжьымтанзатәи хара х-Шәацшь.
Таацәаныла зегь хаизсит,
Жәақәак симахкит, нас хаиссит:

«Кәым-кәым» закәу силзырго,
Иаразәк иами зыгәра хго.
Акәардә хәыч акәзаап Цәацшь «л-кәым-кәым»,
Лгәы нхархазаап ишакәым.

ЦАНАФ

Схықәгылан ацаф,
Дгамшь ццакны ицон.
Исыхәацшуан Цанаф,
Сымазақәа ацон.

Схықәгылан ацаф,
Дгамшь сыцәнымхо иччон.
Сыбжбы сыргон, Цанаф
Ицрыхәцәаза иназон.

Сыкам схы кәыншьо,
Исыхәацшуеит Цанаф.
Дызбоит уафыс сызшьо
Санхықәгылоу ацаф.

АЦЪМА

Ацъма изанын Кѳагъ Кѳагъына,
Хъызшьбарас иаман Багъ -Багъына.
Амхы италон Багъ-багъына,
Дыѳуа дашьталон Кѳагъына.
Инапы шхъарацъызгъы Кѳагъына,
Ишыхжѳазгъы атѳыѳа Багъ-Багъына,
Рыѳныка еишьталаны иѳон.
Ианылашьѳоз рыцкъѳа рзон.

БЗАНА

– Ишәсихада Бзанси Дгамшыи?
Абас анысхәа, рыџбагы цхамшыси.
Бзана – җнамтит, Бзана – зан,
Ахьхьахәа ицәажәон, ахата бзан.
Дгамшь азыхәан зегь кашырроуп,
Ахахә хьшәашәақәа аршыроуп,
Бзана кәыбча аус ауыроуп,
Дгамшь агәра усгы иуыроуп.
– Ишәсихада Бзанси Дгамшыи?
Ғыц шәсилибакаа шәыцхамшьо.
Шәазхьацш шәгәыла тынч Лагәашь,
Ахықәан ирфазом ақашь.

АННА

Сгызмал хэыц, Анна, скэымшэышэ,
Иббома, ибзаазгеит сара Мышэ,
Иацэызгеит дунейк ацэқэырца,
Ихэмаргоуп, аха ахатыр ба,
Агэы цэыбкьар, хацхацо,
Абнахь ауп ионы иахьцо.
Сшьамхы бнықэтэа Анна, скэымшэышэ
Бхагэта снагэзып, ибыгэзып баргы Мышэ.

ШЪААБАН ИЦӘКЪА

Уи асны жәабран
Жәабан,
Зны пәкьяк иргылахъаз
Шъаабан,
Абнакәты анаҫашәоз.
Уи аниба,
Ах, дышшәаз
Жәбазшәа шәыкандаз
Шъаабан.
Икәсытны
Иашъа Шъахан
Дырыюны дааигеит.
Абыцагъ ассир
Рыбла иабсит:
Рыцәкья
Бнакәт шанак
Аҫашәсит.
Иаҫашәазгы
Ашьапқәа роуп,
Арахъ амцәыжәоакәа
Еибгоуп:
Адгылаҫ урт
Шьтакшоит,
Ицәгъан ирхылцуазгы
Абжы,
Иаргылон аишыцәа
Уа рхәы-ржы:
«Дырц-дырц,
Дырц-дырц...»
Деихабыназ мацк
Шъаабан,

Ихы найқәикит
Шьахан:
«Абнакәты асыхи
Нак ҳацәкья...»
Аха абыцъагы
Агәыткья
Иагон. Иагон. Иагон.
Еиҫакаауа
Абриак рхәон:
«Унси-сней, унси-сней...»
Абнакәты аблақәа цсеи-цсеи,
Амцәыжәоақәа шытанакшон,
Аишыцәа агәыткья
Иагон.
Уи асны
Жәабран
Жәабан
Ицәкья данацәшәоз
Шьяабан.

АҲӘАН

– Сшәыхәоит, – ахәсит ахәан,
Ҳакәытшып аухәан-схәан.

Ҳмыщәар хазхара,

Абас хазцом хара.

– Уиашоуп, – ахәсит хьацарч. –

Бжык гозаргы «хьарч-хьарч»,

Мшын нырцәка ицо абганч,

Иунамтароуп ахарць.

АДАГЪ

Икыдцѣан илсиуан ацхынтѣи ақѣа,
Азиасқѣа хыщны иргон ақыдқѣа.
Дышнсиуаз амѣан джѣытрабааха Згъык,
Ишьтыпа-шьтыцо ищылеит дагъык.
Уи абла кѣакѣарқѣа тыщны ицон.
Абызцѣа ркѣаскѣасбжы харантѣи иаазон.
Ивымсит ацсшѣа иамхѣакѣа Згъык.
Ицѣнамзеит агѣалагъ: «Иаалыркѣан з-гъык
Сышьтнахын, агака саманы ицеит.
Амшын саланажът, сакъашът, сбаазеит,
Сбызцѣа рызмахқѣа иртатѣоуп ицкъаза,
Урзызырѣи, рашѣахѣабжъ гоит ихааза».
Днахѣыц-ѣахѣыцит, длакѣакит кыр Згъык,
Аха ацлабра даламгеит амѣан дагъык.

АКӘУКӘУ – МИНИСТР

Ацлае акәукәу нбанк аннацеит,
Ацара аминистрс уацәкья икарцеит.
Уи аныхәәса иаразнак ишьтнахт акәыцба,
Еггырт зегь ицбаршьоит: «Абри шцакалеи, ишца?»
Дад, кармацыс бжъхсит акәукәу абжъы,
Ахәыцқәа ашкол ахь иашьтуеит шыжъы.

АШЬЫЖЬ

Иаџон аџсшәа ахьыжь:
Иаџәыџәгъан аџәа: «ашьыжь».
Иамхаџәон уи «ашьышь»,
Шьыжьи шьышьи сиџщәан.

Аџсшәа аџазаап ахьыжь,
Ателәхәаџшраџы – ашьышь,
«Сшәабадырусит», – аџәсит иара.
Зегъы ихәмаз назҳара.

НАНДУ ЛСАБША

Имацәысны иандыды,
Ильцәкашәсит нанду лдырды.
Илхахон абарцаә абамба,
Илцарц лтахын анаптарца.
Иатах аеыцхәа имацәыст,
Иатах ацықхәа ихыст.
Асабша лымшшъаран нанду,
Даара иақәылцон пату,
Аха дхахсит, илкит агәыр.
Длабжәсит лахәшьсихабы Кәыркәыр,
Анцәа игәамцхо калымцарц,
Лсабша силамгакәа дцаларц.
Лылахь-лыцъымшь затәуа, абан,
Илыкәылцоит акәырбан.

АВАГОН ДАГОН ЦЪАУАЗ

Ацла хыршыауан Чачал,
Арацәа тырфаауан Хәацбал,
Имхәцә ду ацишыуан Гәадал,
Иалхәан игон Апсны амал.
Иаанижбуамызт ашә-цла, ацъ,
Цкәыргыыл иамцәомызт абганч,
Ицарчалесиуа ихын амшын,
Нактәи асықәахь иазыцшын.
Ағбагы цон амшын симгәхәо,
«Шәыцшыз, снесиусит» хәа ихәхәо.
Ари ахтыс камлеит Хәацбал,
Ари ахтыс калеит Чачал.
Ацла хызшыаахьаз зны Дал,
Аха хәтыр ду змаз Гәадал,
Иқәхуа днылалсит Чачал.
Ақыта нхәцәа игәра ргон,
Ихианы игылан авагон,
Еихамса тшәала амса ган,
Шьака гәгәала уи цыргәан.
Аха уи абалдыруаз Цъауаз,
Акәа лкыз ду лымтиуаз...
Ацх, абар шыта симыгтон
Аоны дандөбышуаз. Авагон
Анылба днақәцалсит Цъауаз,
Ацыргәа цацкьан, ес, дагон,
Лкыз каауан, иахәон «ауаз»,
Уи Акәа илзымтизсит Цъауаз.

ҒАРҒАЛЕИ

Ахыз ду иман Ғарғалеи,
Ғбала дыбжьысхъан Дарданел.
Имыршәуазтгы икамател,
Имал имгазтгы Кәарсантел,
Дынхозар акәын дхәыжжаза,
Дкамлар акәын дшабаза.
Иацтәи амш – иацтәи иатәуп,
Иахьатәи амац азутәуп.
Асхәа иехәахаз Ғарғалеи,
Иаалыркъаны асы анлеи,
Асы ташәашәсит иуацъак,
Дысхәырцсит асхәа иара гәак,
Рнапқәа амца инахакуа,
Идырцхагәышьоит инапқәа.
Ихаптит ишаагатәыз амсы,
Ицәызит инхаора ахафы.
Дшазыццзамыз асы анлеи,
Итағынлоа дашьталан дымцеи.

АУАФИ ААЦЫНРЕИ

Ацша, ацша,
Ацша хтыцшша,
Игггггггг улша,
Аха иуазар,
Усынкыл нас
Ианша.
Иаха, иаха,
Иаха суршәсит
Схәасацла
Ашәтыцқәа
Ғуршәшәсит.
Уи аґаца
Лыцкы ашәуи,
Аацын цсґазароуп,
Ихәшәуи.
Ацша, ацша,
Ацша хтыцшша,
Утәәасуеит башаза,
Утәәас,
Уахымаара уцоит
Умәас.
Ауафи аацынреи
Еизынхоит,
Еицынхоит.

ЧЫЖӘИ ИАРА ИЖӘИ

Ассир ззырхәоз дакәшәсит Чыжә,
Иргылатәхәсит есышыжь ижә.
Иканажьбит азынтәи ачыхь,
– Нак ишы, – ихәсит иашья Чыхь.
Аха Чыжә игәы иауам,
Ус залымдарак изуам.
Игәылацәа рызәитусит Чыжә,
Чама, Чанта, нас Чықмыжә,
Ацажә сицш ишытырхусит ижә,
Ари даргәыргәоит кырза Чыжә,
Аха ишнәиуа игыргыруа,
Ашыапқәа ракәхап изымуа,
Итәоит, рыцха, инәизкәыҕы,
Иазыфом ацхәҕы иргәыҕы.
Зны ирыхтыгәлаз уа Хакәыщә,
Чыжә днаихәапшт: «Ахы ахкәыщә,
Иазыхгазом ари ачыхь...»
– «Иашоуп», – ихәсит иашья Чыхь,
Хәызбак хзаажәгар ихамхри,
Хнеидтәалан кәацкҕы хамфари.
Аха Чыжә игәы иауам:
Ахш змихуаз ижә изшыуам.

ҒАҶКӘЫМИ АДАУИ

АПИЕСА

(Ацсуа лакә «Ғаҷкәыми Адауи» амотивқәа рыла)

Иалақәоу:

Т а ч к ө ы м

А д а у ы

Х а м с а д а

У р а ш а н (амшә ахьзшьара ауи).

А қ ә ы ц ь м а

А б г а х ә ы ч ы

А ж ь а

А б ы н х ә а

А а ш ь ы ш ь

А ш ь а б с т а

А х ь а ц а р ч

А к ө р а а н

А с ц е н а: Игәыкацагаха асцена иқәыюеуит ацсуа музыка абжбы. Уи иацлабуашәа «чыр-чыр-рыт», «цәыр-цәыр-рыт» рымшуп ацарақәа. Ацстәкәа иазгәартыт аац-ынра ацхәтәи амш.

Зны-зынла иаакало атынчра силанагоит абна агәа-хьынтә иааиюа, зеилкаара удаоу ашьтыбжкәа.

Абна сишьыл анцәамтәс уархалцас ииацәаза ишьто-уп адәхәыцш. Ана-ара, сихьышәшәа-сицышәшәа икажьуп ақдкәа, урт инарцәыхараны иубартоуп ихыргә-сыргәашәа икацоу оын хәычык, ихьыр-вырза абыца зхашшу ацәо-анкәа.

Абна сишьыл иаалцны адәхәыцш иаакәлоит Ахьац-арч. Уи кәымпылуа ишааиуа, асааннакылоит, нас ашь-шьыхәа ацәа иаатыцны инацш-аацшуеит. Убри аамтаз алымхә итасуеит нак, абнарахьтә, Ажьа ашәахәабжь:

Сыбла цшзақәа – арма, аргәа

Рылацш царуп, зегьы рбоит.

Нас изхәада сара смаргьуп?
Ара сацшәымоуп, схы агәра зойт.

Баша исзырхәоит «ашәыргәында»,
Сазгазом фыртынк сышьтхәа.
Шьыри, шьыри са сгәы ргәында
Амшә, Ақәыцьма, Абынхәа.

Ахьапарч ари ашәа азымбатәбараханы, ацәа итало-
итыцуа, иазызыроуеит. Иаргьы иацлабны, ақьышә кәам-
кәамуа, ак схәоит хәа иалагоит:

Хьарч-хьарч, хьарч-хьарч,
Абгьыжәра сылами, Хьапарч.
Амлеи ахьтәи сеасыркуам.
Ахәаза спылар, усс искуам...

Ахьапарч алашыюкны ашәахәара ишаеу, абна илкья-
ны иааиуа Ажьа агәыдхалоит. Ахьапарч иалыхәхәо агә-
ыр царкәа уи иалакьякьоит.

А ж ь а (а ц с а х ы ц ы ж ә ж ө о): Хәит, абна улзааит,
ахьапарч цәа-тала. Угәыр царкәа акацәыхәа сжьы ишца-
лалеи. Улашәхама уара, нак сымәа уацырцкья!

А х ь а ц а р ч (и а х а з ц ь а ш ь о): Иарбан уара,
лымха кьяцә, умәа сзапырцкьяра? Угәыткья-цсыткьяха
ушаауаз усәахазар, исхароузеи? Уи ацкыс ужьабагь блақ-
әа цкья ихьутындаз.

А ж ь а: (ахьапарч асацхья ихьацырц агәы итазам-
кәа): Сыбла хьыт егьи хәа, уара умсааит, ахшыю сурцоит.
Хәи сышцоушыи аенышыьбжьон, ашыа шцасылухи!

А х ь а ц а р ч (абжьы гәыцшаарак аныцшуа): Иахәа,
сатамыз, амашәыр ахампал иалоуп рхәоит. Убжьы царых-
әцәа спазызыроуаз схәарцсаруан. Нас ашыамхазы азы ус-
гьы сзеицпроу удыргәышьоит.

Абна агәахьы агьгьа-агәгәахәа шытыбжьы цәгьак
гоит. Ажьа трысны ахы иааоахоит, алымхақәа кьяцә-

кыцэза иаакалоит, ахаҕы гәсаньзаарак анылоит, икалаша иудыруазеи хәа аанарго, мацк адгьылгы аснықәнарғә-әоит.

А ж ь а (адгьыл асақәытхара азымгәыгьуа): Хьаңарч кадыць, улымха симацьома, акгы умахазеи?

А х ь а ц а р ч (акгы хьаас икамцазакәа:) Ных, ушакәы-тра. Ала ишәо ақьдбажә еишуеит. Иара уажә-гы ушәаргәындара ааурцшит.

А ж ь а (агәы шыткьац иткьаны): Улымха симацьома, уара? (Еитах шытыбжыцәгьак ааоуеит). Ғумтын сымхәеи. Иараби, мшәан, адгьыл хьцхьуама?

А х ь а ц а р ч (ажьа иахыччар цәгьа иамбо): Хәи абаацс, иаххәеит хәа, аспәкьа шәыргәындашьа убахьоу? Шьтыбжык газшәа уахаит акара ауп.

А ж ь а (агәы кьдгыланы): Ажәа тлапқақәа ушыркәапра, ахьаңарч. Слымха баша исымоума, азымлагеицш ашьтыбжь рывыорны ицартә. Мшәан, сзацәажәо дызу-стада? Адагәа.

А х ь а ц а р ч: Ибзиоуп, амарцьа, ибзиоуп. Афасара цәгьа-мыцәгьала иацәынхаз умгәа цумжәан. Шьтыбжык уахазар, – иуахаит, нас хәахшьып шыта.

Адәхәыцш анцәамтаҕе силагыло ачыкьра аақәац-кәа-цоит. Ажьеи Ахьаңарчи рсаиддыргәгәалоит. Ажьа цацхьа иаатрысуеит, аха усгы ишәаны Ахьаңарч изадцуам. Ақьышә цәрыцсаза иаацәырцуеит Аашьышь. Уи иньцакны ашәа ахәоит:

Сара стыора даара ицхоуп.
Еснагь сзышьтоу сара схоуп.
Истаххар, ацлақәа сырцоит.
Дара рдацқәа рыла счоит.
Еицнеиуеит сгәи сшьамхи,
Имацоым сыуеи са сҕахи.

Ажьеи ахьаңарчи алацш ишыташәаз еицштәкьа, Аашьышь ашәа ахәара иакәыцуеит. Ажьеи ахьаңарчи реси-

дыргәгәаланы ишгылац игылоуп.

А ж ь а: Җоҗ угәалакара зынза ибзиоуп, Аашьышь. Аббыхәа ашәахәара уасуп, арахь уцынца ахәынцәа ахататоуп.

А а ш ь ы ш ь (иацәымҗханы): Дац-мацкәак сахьрышьтаз исцәыкьяшьзар акәхап. Уажәыцәкья исырцкьоит.

А х ь а ц а р ч (Ажъя иацыоланы): Уажәы абри аецнумхәар камлазоз. Ажъя алацшцашәара амоуп, гәыбган аумтагәышьан, Аашьышь. Ишхаухәара, штыбжбы хәа кыр уахазар уахьылаз?

А а ш ь ы ш ь (агәы намзо): Шәцьяшьбатәкәоуп, уара, зегьы. Иахья хәлаанза сқьышә хыгәыгәны анышә ажра саеуп, арахь адәы икәу икоузсеи-ианузсеи хәа шәсазцаауеит.

А х ь а ц а р ч: Аисицәкья, абри хашцазымхәыци! Ижәымбазои Абынхәа ахьяауа? Уи акы азымдыруа икалашам.

А ж ь а (агәы ицаххны): Абынхәа иамдыркәа, сара ицсыша, усгыы кәышк ауп.

А а ш ь ы ш ь: Ус умхәанишь, Ажъя. Абынхәа фатәык абассахари хәа идәыкәуп. Мышкы ахала-ацыхәала абри абнаршәыра зегь симнадоит. Шоурак азы азмах итагәыгәны иамхацәозаргыы, алымха цадракәа ак раошәом.

А б ы н х ә а (ахы шытацаланы): Оф гәышьа, гәышьаза. Ашоура сзыггом. Азмахцәкья табо иалагесит. Иараби, сыпсы сгәы икылахоит... Жәабжьс-мабжьс ишәылоузсеи? Җай, афаха смоуааит, дац-мацла сымгәа тәын, схаишеиуа сыкоуп. (Ассимыртага иныкәиоит.)

А х ь а ц а р ч (хәыцәы-хәыцәуа): Цсшьаразар узышьтоу, Абынхәа, рацәак уахьымзар калап...

А б ы н х ә а (иахаз агәамцхазакәа): Иауазсеи, ацсшьаха сахьымзо егыиуа. Икалаз шәымхәои.

А ж ь а: Икалаз шцоузымдыруси. Уажәыцәкья, абри адәхәыцш асы, шәарахи-гыгшәыги сизараны икоуп –

ацхын ацхьатәи амш еицазгәахтоит.

А а ш ь ы ш ь (гәыргьацәа): Аиашаз, ныхәа бзиоуп ацхын ацхьатәи амш азгәатарәа.

А х ь а ц а р ч (Аашьышь иацыргьызны): Мгәыргьашьас икоузеи! Сеикәахәны сцәа сыштатәаз мацара азынра схызгеит. Сгәы цдәеит. Алапарсеи ацхарсеи зыцсоу хаздыруам.

А б ы н х ө а: Шәныхәаггы шәарггы... уаха ус шөымам... Уи ацкыс, Аашьышь, уарггы сарггы адац татақәа ахьахацшааша хазхәыцлап.

А х ь а ц а р ч: Иныцыю-аацыюны ирхәо сахаусит сынтәа ацхынра аароарахоит хәа. Азқәа табар ауп ханықәз-аауа.

А ж ь а: Хәи анацьалбсеит, хәи анацьалбсеит, иахцеицшу здырхуада. (Абынхәа ахькажью асанаднаргәгәалоит.)

А б ы н х ө а (еимтага иахькажью иоыцыгәгәашәа Ахьацарч иазыпкьоит): Ацсәеирымга. Нак успырц. Иара уггы ашоура сзыггом, арахь уаины уесываужьусит.

Ашьабқәа ашьац дмыреуа, икәаша-кәашо иаацөыртусит Ашьабста. иагәарцхацәкьаны ашәа ахөоит. Ажъя, Ахьацарч, Аашьышь, Абынхәа уи иазызырөусит. Иара урт гәанатазом.

Адуinei сықәуи сыцшзаза.

Адуinei сықәуи сгәы цшқаза.

Амра хааза исхацхоит,

Ацсабара сагәацхоит...

Ашьабста ацстәқәа ангәаната ашьтахьггы, акәашареи ашәахәареи изыркәацуам. Амузыка ихыхны иамоуп.

А ж ь а: Икалазеи, Ашьабста, иуатәашьан ацсшәаггы хаухөомеи? Аха иуанасыжьюеит, иуанасыжь, убыскак убжьы хаа сыхнахит.

А ш ь а б с т а (шыкәашац икәашоит): Ушсыцкәашара, Ажъя. Иахьатәи амш омашәа иссируп. Ашьыжь акәзар, шьыжьык еицшым. Ацсабара блахкыгоуп, матәа иацәала

реилархәсит ашәащыцац.

Ашьабста агәалакара егырт ацстәкәа рахь ииасуе-
ит, ашәахәара иалагоит:

Амра лаша-лашо харт иаххацхоит,

Уи ахышәахәа хгәаца итацхоит.

Бгы иацәала ацсабара блахкыга тахәхәоуп.

Харгы хацшзаза, хацшзаза хаилахәоуп.

А а ш ь ы ш ь (иаалыркьаны): Цыхәабаба щәыры-
мцуа жәбо-о-о. Сынахьхьынтә икылатәан ихахәацшусит.

А б ы н х ә а: Ных цьушьт, иабагәоутеи?

А а ш ь ы ш ь : Иабагәастеи закәызеи, шәыцши, нахь-
хьыи ифәышәо ацла ашьапы иахьадгыло, ацыхәа бабаза
иавыхәхәоит. Ашьашәы итарссаит, цәгьамзар бзиа шца-
мзбо.

А ш ь а б с т а: Ус азышәымхәан Абгахәычы. Гхақәак
амазаргы, икәышуп, ицшзоуп.

А х ь а ц а р ч: Аиашацәкьа ухәсит, иабахтаху, Аб-
гахәычы азбахә рххо.

А б ы н х ә а: Ее, дадраа, аускәа шәара ишышәхәо
иказам.

Иныщыә-аащыәны исахахьсит Абгахәычи Ақәыць-
меи сиәызцәоуп хәа.

А ж ь а: Ани агызмал иаәызамхаша убахьоума.

А ш ь а б с т а: Абна илоу харт ацстәкәа бзиа хаиба-
бозароуп, хагырла хаизыказароуп.

Ацстәкәа абас сицәажәонац Абгахәычы ацыхәа ацла
ишавыхәхәац иавыхәхәоит.

А х ь а ц а р ч: Ибзиоуп, аха Абгахәычы тацара зауа
змааноузеи? Абынхәа, издыруада уара иуцәыцхашьозар?

А б ы н х ә а: Уф, уаха асамшәаит! Сара исцәыцха-
шьом, аха Ақәыцьма иазыцшызар калап.

А ж ь а: Иахмахаит шәымхәан, Урашан шааилак Аб-
гахәычы сазашшусит. Закәызеи изқәоу?! Сшабалак абыз
ақьышә ақәшьра иалагоит, иаанаго усфарц стахуп хәа

акөһап.

Зегь мазала ищэыщаччоит. Иаалыркьаны абна агэахьынтэ шытыбжыцэгьакгоит. Икалазеишь хэа игэыткьа-цсыткьаха инацшы-аацшусит.

А ж ь а (акөукөухэа ихэхэаны): Сара исымхэаз, сара исымхэаз кааметк калоит, митэык ханиараны хэкоуп хэа.

А ш ь а б с т а: Аиашаз иахгэамцхаша шытыбжыуп ари.

Еишталаны асцена иаакэлоит Ақэыцьмеи, Абгахэычи, Акэраани.

А қ ө ы ц ь м а (Абгахэычы ахы ақөкны): Цыхэабаба кадыць, сахьцалакгы усыцрахауа узсышьтоузеи? Сумбар узычхауам, ус акөуу? Схы сыриапоит хэа уеазумкын. Умц сзыхгом.

А к ө р а н (абжыы гэыццэагаха): Уа абзиара ззыкалаша, уа абзиара згымхаша зегьы. Ишэыдныхэалаз ацхын ацхьатэи амш. Офгэышьа, иааит, дадраа, хаззыцшыз аамта.

А қ ө ы ц ь м а (гэааны): Изымбондаз абри Акэраан гэымха. Абжь чэхьа схы иалазом.

А б г а х э ы ч ы: Уфы ааихакы икалозар, Акэраан. Ақэыцьма ахы иалазом убжыы.

А ш ь а б с т а: Иахэа, икалазеи, азэи-азэи шөцэылсеи-бахуа, тынч хайцэажэап, ашэа сицаххэап, хайцыкэашап.

А ж ь а (Ашьабста иахэаз амырхазакэа): Акэраан хышө шықөса ннацусит рхэсит, арахь зегьы иара иахыччоит. (Акэраан ахь ахы рханы): Ишхаухэара, Акэраан, абгнараэ митэыс икалаз хэа акрубазар?

А б ы н х э а: Анцэа иныс, адыд-мацэыс азымычхакэа ацакьа шыбгаз

А х ь а ц а р ч (мачк иаахэыцны): Зеицш камло егьык-ам, ус акэзаргы калоит.

А қ ө ы ц ь м а: Шытыбжыык сахацөкьон. Зны-зынла

адгьыл хыц-хыцуан. Аха Абынхәа ацакыреи иареи ракә-
зар сгәэхәит. Иудыруаз, абынхәа, урт знык иансымцы-
хьашәа, срылгоит.

А б г а х ө ы ч ы: Зеггы ирылгатәуп. Зеггы нырцә-
атәуп. (Аганахь абжыы ныцакны): Аха ус схәсит хәа, Аа-
шьышькәа ржыы рацәак ихаам хәа сыкоуп.

А б ы н х ө а: Ихашәцозар, хара хажәлантә цөгъара
шәзырымут. Цла дацкәак ахыцаххуа хажшәмыркьозар.
Аашышь, сымтзакәа узгылоузеи? Абгахәычы хажәнацо-
теи?..

А ш ь а б с т а: Ақәыцьма убри акынза игазоума Аб-
гахәычы ахәатәы хацаны ишәыжәлартә.

А а ш ь ы ш ь (Абгахәычы иазгәааны): Ицъасшьазом
Абгахәычы ахымцацгашьа. Ианбыкәу ссик аныканаца-
хьаз!

А қ ө ы ц ь м а (ирхәаз цкәа иазсилымкаазакәа): Из-
акәызеи уа ишәкәындркәындуа. (Абынхәси Аашышьи
акәакь реартоит.)

А ж ь а: Ха-ха-ха! Ассир утахызар. (Ашьапкәа ирыкә-
гыланы икәашоит.)

А қ ө ы ц ь м а (агәы кыдгыланы): Хьапарч цәа-тала,
Хьапарч. Усабоуцәахи?

А х ь а ц а р ч: Сар-р-р-оу? Ар-р-р-а сыками, Ақәыць-
ць-ць...

А ж ь а (акьатеиах ццәо): Ақәыцьма ахьз ухаштма,
уара?

А х ь а ц а р ч: Сузызыроусит, Ақәыцьма ухацкы?

А қ ө ы ц ь м а: Иацы азыхь ахықәан Амағ сыцхарц
ацсык ауп иаасыгхаз. Хьапарч иахьсеи-уацәи ирхымгакә-
ан уи Амағ уцшаароуп, нас иазууша усгьы иудырусит.:
(Ашьабстахь ахы рханы): Уара, Ашьабста, ахаскьын ба-
ацс икоу акы аанмыжкәа чалаала идьрхызшәа икауца-
роуп.

А а ш ь ы ш ь: Акымзарак сзеилкааум.

А қ ө ы ц ь м а (Аашьышь ахь): Ухы кәапей уаха кгы цнамказои? Ахаскын цэгъамыцэгъақәа ирылазусит ахәшә злыцуа ациаақәа. (Ашьабстеи Ахьапарчи ахы рықәкны): Ашьабстеи Ахьапарчи, шытагы шыыхшыю азымцазои исхәрц истаху?

А ш ь а б с т е и А ж ь с и (сицырхәоит): Хәргы иахдырусит урт ациаа хәшәқәа иахьрызхауа.

А б г а х ө ы ч ы (Ажъа ахәдацәа цкаауа): Маргъ, абыржәыцәкыа ихәхәа.

А ж ь а (Абгахәычы асампыцжәаны); Уи уара уус алам.

Ирыцалаз адырра удааоны апстәқәа ахыгылоу силагьжьусит.

А қ ө ы ц ь м а (рықәыхәхәауа): Шәаанҗас сымхәеи, уара, шәаанҗас!

(Зегы реиқәыркусит, икалаз атынчра иалыоны ирахаусит ашәапыцац рымахәқәа шыцәцәо).

А ж ь а: Сәы ааихысхыр жәуам акәымзар хабнаҗ митәык калсит.

А б г а х ө ы ч ы: Устыхә маргъ, (Ажъа алымхацә ианкны): Хәи, иараби, изакәытә фәы хааузеи иухылцуа. (Ихырбза-кәырбзоит).

А ж ь а: Соужь. Нак, соужь, Цыхәабаба. Апсымтә.

Ақәыцьма шыапыла Абгахәычы иагәтасусит. Абгахәы-чы Ажъа аунажьусит. Оацхьа ағыҗа-агәгәахәа шытыбжь-қәак гоит. Зегы ақәыцьма иакәшаны иаагылоит, гәсанызаарак рныцшусит, рыхқәа раханы абнахь ицшусит.

А б ы н х ө а (адынчра силаго, иаалыркьаны иазцәыртцыз агәыргъара аныцшуа): Хәи, шәанацъалбсит, абан Урашан ахьаауа.

Апстәқәа зегы гәыргъацәа иаакалоит. Урашан

тәәа-маауа иаха-иаха ирзааигәахоит. Ацстәкәә ашәә си-
цырхәоит, амузыка лахәыхза ихәмаруеит.

Урашан, Урашан
Уанахцәымгыз ххы тыцшшан,
Уалашоуп ашана.
Уара ихаухәом: шәымкәашан,
Хреигъушьоит ухшара.

У р а ш а н (ахаәсы гәыбзыцза): Уа, абзиара ззыка-
лаша, абзиара згымхаша! Ишәыдысныхәалоит аацын
ацхәатәи амш! Шәыфара иагымкәә, шәыжәра иагымкәә,
аура-ахахара шәәкәйтны, ацха анышәфо мхацәк шәара
ишәтәны шәкалааит.

Зеггы сицәакны сицырхәоит: «Итабуп, итабу-у-у-уп,
хгәы раз ду, хзыкәгәыцга, Урашан».

А ж ь а: (мач-мач абызцәә ирылцны Урашан иа-
зааигәахоит, нас алымха итахәйтхәытуеит): Зда сымам,
сыцәар сыцхыз иалоу, сәыхар сгәы итымцәо с-Урашан!
Башаза амыргәыргәа ххы итоуп хәә сыкоуп. Абна агәә-
хынтә шьтыбжы цәгәакәак уарла-шәарла игоит. Из-
маанахарызеишь?

У р а ш а н: Ашьтыбжь цәгәа ухәоу? Хәи, уара рыцха,
узыцәшәоузеи, гыгшәыг гәартәк хшеилагыло ихахьры-
зеи.

А ж ь а: Ак хәхып хәә акәым, аха ашьтыбжь ака-
лашәә икоуп. Иаабац иреицшым. Исхәо хашәца, аха акы
шахцеицшу сцәә ианыруеит.

У р а ш а н: Иухәо хәхцарц утахну, Ажъя? (Ачча-
ра иалагоит.) Скьатсиах цуцәоит. (Урашан иаалыркьан
ахаәсы гәыбзыцза иаакалоит, Ажъя рыцхашьаны, иажь-
жьарц ахы анапы ныкәнашьуеит. Ажяггы агәы ишахәаз
мәашьо, алымхақәә аакьацәхоит, нас иссызоу дарбан ум-
базои хәә аанарго, Абгахәычы иаәацшуеит).

У р а ш а н (абжы харззала): Хныхәә аартра уанас-

шьоит, Абгахэычы. Уқәгыжьбаа, укыбао ҳарба. Ацста-
заарасы акэтыжьфарада дасак ыкам цыушьома? (Амузыка
аҫаанахоит. Абгахэычы цыхэыршәшәо акәашара иалаго-
ит. Егырт акесио ҳәа ашәа аацәырыргоит):

Ашәа:

Иахьа ҳгәыргәоит ҳазхара,
Иахьа ҳамшныхәоуп хара.
Цыхәабаба, уара хса,
Ацыкъ-цыкъхәа хынтә усимса,
Аха усгыы уқамса.
Уқамс-қамсуа уқамса.

Хәычы-хәычла зегыы акәашара иамеханакусит. Ам-
шәи Ақәыцьмси гәыргәацәа рнапқәа сиыркәоит. Аб-
гахэычы Ақәыцьма акәашарахь иапхәоит, зегыы реси-
баркны Урашан ахь ахәара карцоит ирыцкәашарц. Ура-
шангыы мап ахымхәаакәа икәаракәанео иаакәлоит. Аха
дук мырцыкәа рааигәарацәкьа шытыбжыы цәгьак гоит.
Ацстәкәа гәара-пара симбгыжәааусит, нас адгыыл ре-
ықәрыцсоит. Ашытыбжь ансихсыцъ, зегь рацхьа ахы иоа-
хоит Урашан.

У р а ш а н: Акәраан сымхәеи!

А к ә р а а н: Кыр-р, кыр-р-р! Анцәа ишәиааит ски-
ркы шцатбои. Сзырәусит, зегь зымчу, Урашан.

У р а ш а н: Уцаны икалаз силкаа. Ас чхашьа амам.
Ҳзынио хзымдырауа.

А к ә р а а н: Уи акрахсырцуама. Уажәыцәкьа. (Ир-
ласны ицоит.)

У р а ш а н (абжыы ргәгәаны): Уарбанзаалак утыц
уахымтысын! Цьарак ҳаицыканац акымзарак ҳахьуам.
Абар ацышьатә утахызар, лымхакьацә иашазаарын. Ҳаи,
иараби, слацыкәшәагы «абар», «абар» ахәоит. Акы ҳа-
ниацәкәоит.

А ж ь а (атрым-трым ҳәа ишьтыцо): Сара исымхәаз,
сара исымхәаз. Ссаса цыжәжәон акәымзар.

А қ ә ы ң ь м а (иагәамырцхакәа): Аңа умбацкәсит, маргь. Акы дырны иухәомызт, аха ушәыргәындара уац-ысны уархәхәон.

А б ы н х ә а (Аашьышь ахь): Хкьатәсит, адгьыл бго-зар, хазхара адац-мацкәа хфап.

А қ ә ы ң ь м а (Абынхәа иазгәааны): Ухшыю зы-нза итыкәкәазазаап, икьаәгәышьазаап, Абынхәа. Хзынио хзымдыруа хайлагылоуп, уара умгажә ауп узызхәыцуа.

А б ы н х ә а (ақәыцьма иаәацало): Уара уоума ацсымтәраз асцныхәа сызто. уара, ахахә-мсыхә иадырга-хьо, ашәақь хы заорымго.

А ш ь а б с т а (Абынхәси Ақәыцьмси ирыбжьаказо): Шәакәыц, цьушьт. уажәы айкабыцха хамоума. Урашан иахәаз шәмахазеи? Хайдымгылар хусқәа башоуп. (Ала-кәа цсеи-цсеиуа асцена ашьтахьала иаацәырцуеит Акәра-ан. Ацстәкәа еибарыюны уи инацыххылоит.

А к ә р а а н (ацси-ацси сихьымзо): Кыр-р-р-, Кыр-р-р!

З е г ь ы е и ц е а к н ы: Хай, абаацс угәы ақәыцмцәа-зои «кыр-р-р-р» ахәара?

А к ә р а а н: Сыпсы аивгаха сышәт.

У р а ш а н: Асырххара уакәыцны ихахәи уахьцаз иу-баз, иуахаз.

А к ә р а а н: Уа, шәанацьалбәсит, ижәмузозар, ас-сирцәкьа сыла иабәсит. Ассирцәкьа. Аәааста дызбәсит, уара, ишәмахауеи. Амишәан.

З е г ь ы: Амитә ухәоу?

А к ә р а а н: Аиси, аиси, сабихаан изымбац мишәанк дызбәсит. Шьхарц дук дакароуп.

А қ ә ы ң ь м а: Нас дызсыз уи анцәа ицәымгхаша амишәан?

А к ә р а а н: Дызсыз ухәоу? Уара иуакараз қәыцьма оардацк шылбааидоз ихацьцкәа ирыбжьахәсит. Дгәаан,

ио-нацөкыск рыла дрыгөтасны ө-цсацлак хижәсит, урт ацөкәа рыла ихащыцкәа ианрыбжьишь, Ақәыцьма аарыбжьыорын, ихәда илтыбга исеит. Ашьтахь Абгахәычы рыщәа исаса илтеирпкесит. Нас – зегь реиҫа ирыцхасшьо, Абнацә симгеимцарак ахимырцит.

Ацстәкәа ааилатырит. Ақәыцьмеи Абгахәычи рцәа италан тацкәымк-тацкәымк иакарахсит. Зәы силгошәа игылаз ахәхәара иалагеит.

З е г ь ы: Алаламбатә убла иабазаап, акәраан. Иазхоуп, уаха ацумцан. Дзакәытә мишәанузеи изхара камло! Ех, хара арыцхакәа, хакәзаара ааигәахсит.

А к ө р а а н: Икалозар, сажәа алгаха сышпәт. Амишәан изхара анихаха, азиас икышьпә нзааиршышьылан, «кәыркь», «кәыркь» хәа азыжәра далагеит.

А ш ь а б с т а: Диида сыцсында. Уи амишәан зыда хакәирхоит.

А к ө р а а н: Ашәымтак акәхсит, азиас дузза нтыкәкәсит, ацсызкәа цакь-цакьуа рцыхәакәа шытакшо акәара иаакәхсит. Аха анцәа ищышьаны, ашьха сыцсақәа ирыщыроны иаауа асырз өацхьа азышьтра артәит.

З е г ь ы: Алакәпәкьа. Зыда ханаанха хтахсит, хара хтәы хәа акрыкоума?

У р а ш а н (алахь сикәцаны): Ааи гәышьа. Зыда акыр ххәартоума? Хәпсы такны изку зыми, дадхсит.

А ж ь а: Хәнтәара ааит шәхәар – ажәоуп. Иахьа аскак хангәыргьа, ак шахцеищшыз моашьо.

А а ш ь ы ш ь (Акәраан ахь): Ибзиоуп, аха теитцшла дзеицпроузеи, хара хаицш дыкоума?

А ш ь а б с т а: Шьамхыла сара дсыхьзару?

А к ө р а а н: Ишцасхәари, ауабы диеицшшәа дыкоуп, аха уахьихәацшуа цшьагыатхә дуззак, ижәөахырқәа аазкьакьаны, исыркьара илымхакәа ирыхшьны.

У р а ш а н: Уамак иакәпәкьазаап. Хәицлабит хәа ба-

шоуп.

А к ө р а а н. Ааи, Урашан ухацкы, уи иаабац азэы дисищшым, Дахьынтэаанагаз здырхуада. Хох, хох, хох, иифаз ашэарахқэа рыбаоқэа шьхак иакараны икэакэаса иахьсеилажбу знык шэхала ижэбазшэа шэыкандаз.

А б г а х э ы ч ы (Акэраан иахэоз азымчхакэа): Иааиэуртэуазеи, абна улзааит. Знык ушыстаху усымпыц-ашэар, укьантазза усыркэыкэусит.

А к ө р а а н (Абгахэычы ахь): Ускак ухацазар, ани амишэан уижэларуеи, сара соуп узиааиуа. (Зегы нцэыщачча-аацэыщаччоит.)

А х ь а ц а р ч (Урашан ахь): Аиёадоура шэакэыц хэа роухэарауеи, Урашан ухацкы.

У р а ш а н: Ахьацарч иашоуп. Гэоу-гэоу аицэажэара шэакэыц. Уи аха хамам уажэы. Нас уаха дызсыз зухэа?

А к ө р а а н: О, шэанацальбсит, сыгэра жэгозар, уи деицыхэхэа адэкьякья даныкэиа, хчыс ашьха иман, ишьапқэа амшын изааслон.

А а ш ь ы ш ь: Нас уцаны убри уиацлабла.

А б г а х э ы ч ы (Аашьышь ахь): Сара ицсыша, интырччааны иудырусит уи дзакэу.

А ш ь а б с т а: Иуцалазеи, Абгахэычы? Зэы ааихыз-хлак рыц хьыужэарц уасуеи.

У р а ш а н: Ишэылалазеи, ура, тынч шэзымсицэажэо.

А б г а х э ы ч ы (Урашан асацхья ицыхэаршэшэо): Урашан, ухацкы? Дызхагада, дабатэида ура уацкыс мчыла иаиааиуа?

У р а ш а н: Уицэкья сеидроу. Саргы ала-мала шьта-хька ихьацуа срсиуазам. Акэраан ацэажэашьякэа злазбо ала, Адауы хэа зызбахэ сахахьоу иакэзар калап. Иара иакэзар, дабахазкылнагеи, казшьас имоузеи, настгы дгазоума, дсахаума, ддагэоума, ы-ы-ы?

А к ө ы ц ь м а: Уртқәа хара иҳазхәагәышьода. Зегь реиҳа ибгаццәагоу Акәраан иахәаз ауп: иааибо зегьы иҳа-хаусит.

А б г а х ө ы ч ы: Нас баша аамта хгоит. Уи ихы-ицыхәа нтыршәшәааны силкаатәуп. Шәгәы иаанаго сыздыруам, аха акы сыхшыю азцоит. Шәааи, амишәан ахь маргь дөыкәахцап. Ихы-ицыхәа хзышьақәнаргылап. Иа-хыухәаауеи, Урашан ухацкы?

А ж ь а (Уршан ассихыхра иахьымыгзакәа): Сар-р-р-оу? Аиеи, мшәан, схы-ы-ы-ы сеиг-г-г-зома! Иатахны Ик-к-к-казар адца анагзара саз-х-х-х-хиоуп.

У р а ш а н (ахаҫы гәахәарак анышшуа): Аферым, Ажъя. Аиаша уасхәап, уара укынтәи абри сазыцшымызт. Аха умбои, ишыкоу, знык иухырцахьоу ахьз аархәра цәгьоуп.

А х ь а ц а р ч: Калашьас иамоузеи, Ажъя ахала ишца-хашьтуеи? Саргыы саццоит. Успәа сыжәбоит, аха мац-сачқәак срылакоуп. Ацшыхәраҫы схәы тасыжьуам. Ажъя хьчатәны икаларгыы, схы ақәысцоит.

У р а ш а н: Зеицшыкам, Ахьапарч иахәаз зегь хадгы-лоит, ус акәзами?

А к ө р а а н (ацәы алацо): Ухы уздырзом, Хьапарч кадыць. Угәыр парқәа уи амишәан изы дөыкрынқәоуп.

У р а ш а н (аеыркәышны): Ус ухәоит, аха иудыруеи уи иеы амч ацкыс амаана атахызар? Ахьапарчгыы цааит, нас ахы цнашәап. Аха Ахьапарч Ажъя излахьзоузеи?

Ажъеи ахьапарчи симаны ицоит. Иаанхаз урт рпашья иахәапшуеит. Асцена аеацсахусит. Хәылпазуп. Аць ду ампан дыцәоуп Адауы. Ахыр-хырхәа ихәда абжьи гоит. Ицсыц анылеига-өеиго изыжәымгәа зны ихалоит, дасаз-ных илакәуеит.

Ажъеи Ахьапарчи Адауы ихәапшуеит. Рыюбагыы рыцхахә сихамгыло иқыцьқыцьуеит, Адауы имгәа хазза-

лацыцхьаза, дарггы ханагалоит, илакэбыщыцхьаза-рейд-реищыуеит. Ажьсеи Ахьацарчи шэаны ицсуеит Адауы ицсыц цэкэырца иалашэар хэа.

А ж ь а (қыцьқыцьуа): Уааи, сылашара Хьацарч, хше-ибгоу нак хцап, мамзар ари амишэан хагьизхом.

Х ь а ц а р ч: Хэызба цагэыла хахэда цахкоума, Ажъя – зегь хзыщшуп. Сарггы сымшэо цыушьома, аха сыгесыр-гэгэоит.

А ж ь а: Ных, сатоумцан, хьацарч. Аамтацк азы спшэа-зызара сиааит. Уаасцеицш, уажэыщэкья сгэы сыщсахуеит, нас исыреио убахра укоуп. Хаи, иарггы саргьхандаз! Цкья ишыстаху спшэащынцакэа срыкэгыланы сызихэамцши-теи.

Х ь а ц а р ч: Цкья уихэащшырц утахызар, абра ссы-неицыхны скаиоит, уааины сыбга укэгыл.

А ж ь а: Мап, цыушьт, убга сышцакэгыло!

А х ь а ц а р ч (ахаҕы ачча ыкэыхх): Умшэакэан усыкэгыл, сгэырқэа уламкьякьартэ испэахуеит. (Ажъя афырхэа инеины ахьацарч абга икэгылоит, уи мацк Адауы ихэ-ацшны нак асылбаарыюны асканажьюеит.)

А ж ь а (ашьапқэа ирыкэгыло): Ас акггы хзырсеиу-ам. Уи ацкыс, исыхьлакггы, Адауы сеизааигэатэны цкья дгэастоит.

А х ь а ц а р ч: Уалашыюкны ус ухэсит, аха иузыгэы-гьру?

А ж ь а: Иауазеи изымгэыцъыкэа. Уара, цкья спшэыз-дырзом, уи ауп рыцхарас икалаз. (Нас абжы рхэычны): Ус схэсит хэа, амарца, сгэыгэтоумыжын!

А х ь а ц а р ч: Сара сажэа ажэоуп. Суеижьом. Иа-хьяаухэаз – сыхиоуп.

Ажъя ицэоу Адауы изааигэахоит, аха иаалыркьяны ицсыц цэкэырца иаашьтнацауеит, уи азнаказ шытахька иаршэуеит, нас цхьака иаанагоит. Адауы исаса сиха-сиха

иазааигэахо иалагоит. Ажъа мадагъ-мадашэоит, аха акгы алшом. Ахьацарч Ажъа иацхраарц идэықэлоит. Мпылцас икэымпылуа ишнсеиуа, Адауы ивара иасуеит, агэыр царқэа иланацоит. Адауы мацк исаарххашэа даахэны егы ивара дықэиоит. Ихэда абжыы шгац игоит. Ажъагы Адауы ицсыццэқэырца иацэцоит.

А х ь а ц а р ч: Дышцоубеи ари Амишэан? Уцштэы шызбо ала, машэырк уамхамгазааит.

Ажъа: Сар-р-р-роу? Сыб-б-б-б-быз аз-з-з-з-ы ац-ц-ц-абсит

А х ь а ц а р ч: Иаххэсит хэа, зынза ушэазсит.

А ж ь а: Сзыниаз хэа акгы сгэалашэом. Ацхыз салоушэа ауп сшыкоу. Схатыцан указтгы, уеицгымхар каларын.

А х ь а ц а р ч: Ахых, уалагахт. Иуцалазеи алаф узымчауа. Хэбызцэа рахь хдэықэлап, иахзыцшуп.

А ж ь а: Хэцоит, аха сшыамхнышлан аказыхэан сухэоит, сзызатэхаша Хьацарч. Уцсы иахырзааны азэггы иоумхэан исыхьыз.

А х ь а ц а р ч: Икалома! Ушцастиуеи! Избо-исахауа ситахэо сдэықэума?

А с ц е н а а е а ц с а х у е и т.

Ажъеи ахьацарчи (ацхьа рэбызцэа рыгэтану икоуп.

А ж ь а: Иаахцэаны иаххэар сицгуп. Уи амишэан цсы зхоу азэы дихэартам. Ддуззоуп. Ицсыцшытыбжь ахахэмсыхэ арбылгэоит. Уимоу (иахэару иамхэару азымдыруа): ацсык ауп иаасыгхаз ицсыц ала снейсагэаны сылбааидарц. Аха итабуп, идуззаны итабуп хэа азысхэоит Ахьацарч. Иара акэмызтгы, шыта сышэхаштхьазаарын. (Агэы цшааны икыышшэышуеит.)

У р а ш а н (иахаз цыашьо): Алакэ сахауеит, Ахьацарч фырхацахсит.

А ж ь а: Убасцэкыа ауп ишыкоу, Урашан, ухацкы.

Ифырхацоуп. Ифырхацацэкьюуп. Адауы исаса сынтсеикө-ахарц егыгымкөа, ахьацарч кэымпыл-кымпылуа ишнеиу-аз, адауы акөакхэа инаисын, агөыркөа иланацсит, иарггы даахэын дасацъара исы рханы дыцөсит. Сарггы сыцсы ицөызгеит. Ишубо, сеибга-сызоыда шөацхэа сгылоуп...

З е г ь ы (сецфакны): Уфырхацоуп, ихэгымхаша, ха х-Хьапарч.

У р а ш а н: Уи бзиоуп, зеицшыкам, аха ишцахац-сыхөоу? Амишөан хэа хазеу хымпада зызбахө шөасхөаз Адауы иоуп. Иаарласны ак изхөыцтөуп.

А б г а х ө ы ч ы: Ак хамхөыщыр калоума, Урашан сызкөыхшаша. Адауы игөарцхацөкьаны ауп хазеггы хшылбааидо. Аха ус схөарггы, ацсы таны иаанхашт хөы-за гөымшөа (абжы хыччарак аныцшуа): Адауы Ахьапар-ццөкьа изыфарым цыушьт. акөымыг гөыркөа икьатсеикөа кылыжөжөа ирымгои. Урт ишнеи-шнеиуа сиоызцөахашт, рнацкөа сибаркны абна инылалашт.

А ш ь а б с т а (Абгахөычы ахь): Убз хгашьа амацө-кьам, Абгахөычы, Ахьапарч акара агөымшөара уара иа-арцши, нас хайцөажөап.

А қ ө ы ц ь м а: Цыхөабаба, шыта иазырха ацөыха-цөыфа цөажөара. Хускөа есим, Адауы хазлаииааиша цъа-ра ак хазбароуп.

А ж ь а (акөукөухөа ихөхөаны): Сара, сара дыздыруе-ит ихацхраауа, хацсы ыызхуа.

У р а ш а н: Хаумыргөашан. Ихөа уласны.

А ж ь а: Ишцасымхөо, исымхөакөа. Хөыза гөакьа, хөыза гөыраз Тачкөым иоуп сызеу. (Зеггы лахөыххоит.)

А б г а х ө ы ч ы (цөымг-цөыбза): Тачкөым, иаххөсит хөа, нак шөшикөацра. Ихата аарлахөа ишьапкөа раандо сихигоит, ацша ахьаслак дагоит. Абни иакөхума ихацхра-ауа?

А ш ь а б с т а: Тачкөым ус изумхөан. Уаө гөыразк иоуп. Машөыршөа зны ихкаара станагалан дысзымгөааз-

сит. Агәашәала сытганы соуижьит.

А к ө р а а н: Адауы ҳамч икәымхозар, маанала хаи-
иааир акәзами?

З е г ь ы: Хәарада, маанала хаиааироуп. (Ашьабстеи
Ажьеицаны Тачкәым дааргоит. Тачкәым ацстәкәа ацшәа
реихәоит, рыхкәа инапы рыкәишьуеит, дырсаачоит).

А ж ь а: Тачкәым, сылашара, ак уасхәар стах-х-х...

А б г а х ө ы ч ы (ажьа иацыххыланы): Уҕы сихашәаа-
ит, маргь, иааучхарауеи.

У р а ш а н (иахьынзауа асыртынчны): Иаххәа-иахза
арыцхара хакәшәеит, Тачкәым.

Т а ч к ө ы м: Арыцхара ухәама? Ианба? Ишца?
Икалазеи, Шәзыниазеи, цьушьт, Урашан.

А ж ь а (Тачкәым исизааигәатәшәа): Хагоу дзыниа-
ша арыцхара хакәшәеит.

У р а ш а н: Абнаҕ Адауы хәа мишәанк дцәырцит.
Иааимпыхьашәаз ирхәашоит. Уара псыхәак хзыкаумцар,
хымцада дхалгоит.

Сацхьа абна агәтахьынтә бжьы мишәанк ааоуеит,
сидгәыцланы игьлоу, Тачкәым дназлоу ацстәкәа рлымха
иамжьо ирахауеит, ашәацыцац рымахәкәа шщыцәцәо.
Ацстәкәа гәыткьа-цсыткьаха сибарыюны ачыккәа рые-
рыварзоит. Тачкәым дахьгылоу ҕыцха адгьыл иеыкәи-
жьуеит.

У р а ш а н (сизкәыҕны иахьтәоу): О, шәанацьалбе-
ит, хзыниазеи! Ари абыза арыцхара иакәшәахьада? Зегьы
гәара-пара шәсимпны шәбацеи? Тачкәым хтынха ду, иу-
ахаз иахухәаауазеи?

Т а ч к ө ы м (игәы ткьаны дшыкоу Урашан иаимыр-
барц азы деимхәеимсоит): Исмахакәа, ишцасмахаи. Ицья-
шьахәыткәоуп. Мчык зкәымхо мишәанк акәзар калап.

У р а ш а н: Хаи абаа, амыждараз дабахазкылси!
(Ацстәкәа хәычы-хәычла игьлоит, нас Тачкәыми Ураша-
ни рыгәтыларкуеит. Тачкәым урт рыхәда ишьышьуеит,

иргэыбзыгусит, дарггы рысиддыргэгэалоит.)

Т а ч к ө ы м: Икалазеи, шэымшэан уара, згэы цаз ина-сыпггы цоит. Дызбахьада зышэхэа уи амишэан? (Адауы дызбаз сара соуп хэа аанарго ахьацарч иаразнакы абыз-цэа иаарылцусит, аха Урашан Ажьа иагэтасны Ахьацарч ацхьа инаганы иаргылоит).

У р а ш а н (асыркэымшэышэны): Инсилажэжэа-ааилажэжэаны акэымкэа, ижэбаз-ишэахаз шэмыщца-кыкэа ситашэхэа.

А ж ь а (ахы шьткэыщэааны, алымхацэқэа ркьякьяны): Сара соуп рацхьа Адауы дызбаз. Сара соуп хабнарае митэык шыкалаз здырыз. Сара соуп цшыхэра ицаз. Сар-р-р-ра, сар-р-р-ра...

У р а ш а н (гэамцны): Ушакэыщра, Ажьа. Изакезысеи уцо-уаауа «сара», «сара», хэа ихтоукыз. Иубаз иаахтэаны ихэа акэымзар, ажэа Ахьацарч иастоит.

Т а ч к ө ы м: Ажьа мацк иамхаехэоит хэа иахахьшаа-рым цьушьт. Ус зыхьло аумачху. Нас, нас, дзеищпроузеи зухэаз?

А ж ь а (иахэару иамхэару азымдыруа): Сылашара с-Урашан, сгэы излаанаго ала, ари амишэан Адауы иоуп. Мацкгы ауабы дугэалаиршэоит, аха инырхара омакала идууп.

А х ь а ц а р ч: Иааимцыхьашэо зеггы кэакэаса силе-ицоит. Шэацыцьац нхом, шэарах нхом, зиас нхом. Хэара арыщхақэа, хэара ахэашақэа, абыскак хзыхзызоз, иахахь-чоз ацсабара мцурашахоит. Акаамет ззырхэоз хахаанхарц халахь икыдзаарын. (Ацэыуара иалагоит).

А ш ь а б с т а: Агэра згоит хацсабара ссир иацыр-хагоу амч зхэынчаша даса мчык шцэырцуа. Аха иахьа-зы ашэарта гэгэа итагылоуп. (Ацстэқэа Ахьацарч агэа-лакара дара рахь ииасын рылабжышқэа аахакэқэалоит, акыш-шэыпра иалагоит.)

Т а ч к ө ы м: Шәсилыскааусит, шәсилыскааусит. Аха
исымхәахьсеи шәгәы шәмышьтын хәа. Уи Адауы мишә-
ангы итыц дықәахцап. Амчгы мчуп, аха абарт хәхқәа
баша иаххагылоума, хшыюк ртазамкәа. Аоны икоу стакә-
ажә хзықәшәаз ллымхә акынза инагазар стахын...

(Убри аамтаз асцена ашьтахьала лаба дук кны даацә-
ырцуеит Хамсада. Дцәыцакәындкәындуа абас лхәоит):

Сытахмада қабада
Дызт, дабакоу, дызбада?
Сдәықәуи ишьта ацәы хырсло,
Дцәытахазар уи дшьацәхныслан,
Итачачон ихы мкәыба,
Ихапыцкәа исы итакәыбон.

У р а ш а н: Дызустадашь шанашәа сибытоу ари
атакәажә?

Т а ч к ө ы м: Аа, ари аоны икоу лоуп. Улыхәо цьу-
шьома. Убга абамба алоуп, аус ууам, ианаамтаз аанда
каумцеит, умлацеит, умрашәеит лхәалап. Иара уажәгы,
шәлыхәацшлеи, баша цәажәарала аамта угоит хәа аец-
ныхәа сылымтозар. Аха ус схәеит хәа, лара диашагәы-
шьоуп. Ушьапкәа аауцхәан утәаргы уныкәызгода?

А ж ь а: Тачкәым, хтынха ду. Иҳазлахә, абаацс, харт
зегьы хашшәыцхраауа. Абынхәеи Аашьышы удгыл
узырцәагәап, х-Урашан абыца фаны иузаанагап, аанда
узыкахцап... мачхәума иҳалшо.

З е г ь ы (еицәакны): Хәхьутаху аказын уахмеигзан.

Т а ч к ө ы м: Итабуп, сбабараа. Сус-хәысқәа, слеиха-
сеихар, сымч рықәхап хәа сыкоуп. Сгәы цшқашәа саака-
лан сыгәтыхақәа шәасхәеит.

Х а м с а д а (ашыш аанда дахыцшны Тачкәым дихә-
ацшусит. Нас ашыш иалыхәхәо ацәанқәа нак-аак икны

Ғач-көым иқәсылтүеит).

Х а м с а д а: О, ура, си! Иахья аоныка агәарлара угәы итазами? Иазустқәада уа узлагылоу. Утрада-сытрада, аандада-гәарада адәышкәағъаз ҳақәтәоуп. Уара узы усгъы есымша кашшыроуп. Сацьал ааиаанза сгәы цжәаны сушьырц уаеуп. Уааи ура, арахь уааи!

Ғ а ч к ө ы м: Снеиусит бара, сней, ирылацәаз. Азы быцалама? Иахья сыббазшәа изакәызсеи ицәырыбгаз?

Х а м с а д а: Шәыцши ура, дырәсгъых даахәны сирцхашьоит. Ажәахәацәа ажәала иргоит ҳәа ирхәо иашазаап.

З е г ь ы (сицәакны сицырхәоит):

Ғачкөым, Ғачкөым, халашара,
Ғарт ҳацсәыхы, хгәыгырта.
Уңар уахцырцны, уацә ашара.
Ғацымлар алшоит, ҳаҒеиҒа.

Ғ а ч к ө ы м: Ус шәымхәан, сбабараа. Сылабжыш аажәгоит. Сгәы цәамсоу цышшәымшьан.

А қ ө ы ц ь м а: Ғачкөым, игәы иалымсааит, Хамсада Абгахәычы лзахашьтүеит цхаражәхәафыс, цыхәбаба уи лыргәыбзыцшыа иақәшпәоит.

А ж ь а (акьатәиах ццәо): Ғампсыр иагъа ҳахап. Шәе-илагама? Ишцыкәу Хамсада цыхәбаба шылзахашьтуа. Иканацаз шәмахәзеи?

А х ь а ц а р ч: Нас иахабганы икоуп ухәама Абгахәычы?

А ш ь а б с т а (абжыы ныцакшәа): Ицәарцхашьбагаха ихалахәит.

А б ы н х ө а: Усцәкья ахы иацәанашьарымызт.

А б г а х ө ы ч ы (ацәа интас-аатасуеит): Мбатәык касцазшәа. Маргъ, сызго азы абар цәыкәбарк шацнацо

усгы ижэдырусит.

У р а ш а н (агэы кыдгыланы): Унахыкэша-аахыкэшо акэымкэа иуамхакапаз шухэара.

А б г а х э ы ч ы (сихагы ацэа интас-аатасуа): Машэ-ыршэа Хамсада ларбагък сымпыхьашэан, исамхагеит, сара сэиоазоз зынза даеа рбагын, аха самхаоашьазаап.

А к э ы ц ь м а (асырхыкэымтцаны): Ес, цыхэабаба, уара иахьыутахым еснагъ уоашьоит. Абас уцоакэа шесим аума сахьцалак усышьтахауа ушсышьтоу.

А ж ь а (Акэыцьма иамахартэ): Ух ацсцэсирымга. Уара уцоакэа даара ихазыназар акэхап.

А ш ь а б с т а: Ибзиоуп, аха ацэгъара шуанамхо узым-дырзои, Абгахэычы?

У р а ш а н: Хай, уаргы саргъхандаз! Хашцоушьи, цыхэабаба. Хааилгакэар утыц укэахцап.

А к э ы ц ь м а: Ных, ных, иаххэакэоу башоуп. Аб-гахэычы харцхашьеит.

А х ь а ц а р ч: Сара сакэны икасцандаз, шыта амца сакэцаны сырбылхьазаарын.

Т а ч к э ы м (даакэыпсычханы): Агьычра-гьычроуп, ибгапцэагоуп. Аха икалаз-калсцит. Хаикэгэамцрым.

А б г а х э ы ч ы: Спшьымхнышланы сухэоит, Тачкэ-ым, сатоумцан. Тоуба зусит шытарныхыс цэыха-цэыфарак шызымуа ала.

А б ы н х э а (ицэыпакэындкэындуа): Ус гэацхачара уоуааит абыржэ иухэаз шиашоу.

Т а ч к э ы м: Угэра згоит, Абгахэычы. Иууазеи уцы узазымиааиуа.

Х а м с а д а (лыбжы тыганы): Укыдсархэалама, уара, сабанзацшу ара?

Т а ч к э ы м: Аа, снсиусит, ахэацэара баламган.

Х а м с а д а: Сара соуп нас ахэацэара бзиа избо, ы-ы-ы? Уи ацкыс унхар, унцыр, угэылацэа шыкоу укалар.

Т а ч к ө ы м: Банацьалбеит, анхара-анцыра ҳахьы-мзар ҳәа бшәома. Урашан инаркны Абгахәычы акынза зегьы ҳацхрааусит.

Х а м с а д а: Абгахәычы азбахә сумырҳан, аблақәа тнахааит, зда сымамыз сарбағь хазына аёыцарзза иагесит.

А б г а х ө ы ч ы (ицәыцазырәуа): Ишәахама? Хамсада Абынхәси Аашьышьи сышәмырбан лхәсит.

А ш ь а б с т а (агәы цжәо): Ас цхамшьара збахьада? Абгахәычы иазырхәаз аархәны егьызхарам ирықәнацоит.

А х ь а ц а р ч: Узыргәакуазеи цыхәабаба мыжда. Егьзхарам цьюкы зеинукьозеи?

А б ы н х ө а: Абгахәычы уажәы иаабама?

У р а ш а н (зегьы ирықәытәкьо): Шәыёқәа сихашәк сымхәеи. Шәыстыхә мамзар, анцәа иныс, дасу ҳзакәқәоу шцәырсибаго.

Х а м с а д а: Уаала, уара уаала, уадырсма уа?

Т а ч к ө ы м: Банацьалбеит, аоныка ацароума, ассир қаланы икоуп.

Х а м с а д а (лыцсы цаны): Икалазеи цьбеит, мықәшәатәыс?

Т а ч к ө ы м: Адауы ҳәа митәык абна дылоуп. Иааимцыхьашәо рыцсы рхихуеит, Цсихәак изутәуп. Убриазоуп шәарахи гыгшәыги сыдеизаланы изгылоу.

Х а м с а д а: Ааи, аха, сытахмада кадыць, Адауы уиёагыланы иулшагәышьарызеи.

Т а ч к ө ы м: Икоу басхәап. Сымәаныфа егьи зхәаз еицш, сааикәыршәеишь. Снашәа-аашәарц стахуп. Ишыдыдуа ақәа ауам.

Х а м с а д а: Уакәыц уара. Баша уебжьаурзуеит.

Т а ч к ө ы м: Нас сыцсы сацәшәаны абарт ацстәқәа тынхадаха иаансыжьуама? Уртгыы хара ҳаицш апсы шырхоу бхабмырштлан.

А б г а х ө ы ч ы: Уқәақәра згааит, Тацкәым. Акы

ухәаргы, акы удырусит.

А х ь а ц а р ч: Цыхәабаба, хусқәа мцуроума? Хамса-да лылырцөгьсит акәу?

А б г а х ө ы ч ы: Лылырцөгъан акәзам, аха шәара шәеицш икоу Тацкәым иахьиоызцәоу лтахым.

А ш ь а б с т а: Хара хакәым илцәымгу, аха абри ура уеицш цәгъамзар бзиа казымцо роуп.

У р а ш а н: Сыңхашъаны Хамсада ләапхъа сызцәы-рцуам.

А к ө ы ц ь м а: Хсәы ааихыхны азәы хәзиацәажәо хак-ахума, зегъы уецныхәа хадыргоит.

Х а м с а д а: Усырхушьаазозар, уцагәышьа. Аха уа-шьтан иауеи угәамхәааит.

Т а ч к ө ы м: Бшакәытра. Уи ацкыс, боагылан исзе-икәбыршәара бдыроуу? Амакәан исызтаца ашылси, ашә-азси, азызи.

Х а м с а д а: Скармыц рыцха, акы уаршусит. Иазута-хузеи урт?

Т а ч к ө ы м: Шьта бысәапалан схацыцкәа ытх. Изы-стаху сара издырусит.

Х а м с а д а: Ибзиоуп. Ибзиоуп. Умгәамцын. Уцагә-ышьа. Аха зда умам уоызцәа сырхадмырштлааит. Аоны инсины спыкоу рбалааит. Амала Абгахәычы анызба, ашьапкәа ацапысыпәцәоит... Убрахь уахьцо шашәаз гәы-рашәаз убжъамзын. Ахы, сара споит анынза, умфаныфа сырхиоит. (Дцоит. Тацкәым акы дазхәышуа ус дгылоуп.)

А ж ь а: Зныкыр хайкәхараны хаказар, шьта хайкәхо-ит. Тацкәым хара дахтәуп.

А б г а х ө ы ч ы: Ауаоы ухәсит хәа, ихы итамшәаша убахьоу. Ашыла дацазза амфәа дзыкәлоузеи, уи ахатыцан мгьалкәак аазны имакаан интәицар...

У р а ш а н: Убыз тахысцәоит, Абгахәычы. Изакаы-зеи узлажькәоу. Уажәы зегъы хаккыс укәышхсит. Иарбан,

мшәан, исхәарц истахыз... Ааи, аиеи, Хамсада Ашьябста лзаҳашьтуеит. Ак шәасхәашан. Иқьиоуп, ихаауп, ицшзоуп. Иқәнагам ак канацом.

А ж ь а (Ашьябстахь): Ах шьыри, ушцакьатси. Изакөытә разкызуеи иузыщшу? Гәыора чысла улырчап, хаскьын цшқарах углырхарым... Сара рыцха сызгәалашәода.

А х ь а ц а р ч: Оо, Ажья. Излазбо ала, уаргьы угьамакәа цәгьамзаап.

А ш ь а б с т а (гәыргьатәа): Тачкөыми Хамсадеи ахьынхо уажәгьы исхамыштзацт. Акыр схәартазар уажәыцәкьа уахь амәа сыкәлоит.

Хамсада макәанк кны, ллаба аалыцырғәо ашыш аанда днахагылоит. Тачкөым амакәан лымхны мац-мац днаскьо мацара абна днылашәкәа дцоит.

Асцена асеитанакуеит.

Адәхәыщш. Апстәкәа Тачкөым икәшаны игьлоуп. Иихәарызсишь хәа изызырәуеит.

Т а ч к ө ы м: Иага анс-арс ххәахьазаргьы, иааит ханжәылаша аамта. Адауи сареи лацш-сацшы хайбабароуп. Игәгәареи ицсыереи цкьа еилсыргароуп. Аха аус злоу, дадраа, дкәышу дкәышму ауп.

А қ ө ы ц ь м а: Адауыжә иааста кырза хәгәгәоуп. Амала, амч мыжда имоуп.

Т а ч к ө ы м: Амч мацара иманы дыхшыоданы дык-андаз, уаха иахтахыз.

У р а ш а н: Ишцахаури, Тачкөым, хускәа рхы силахсит.

Т а ч к ө ы м: Еилкаауп. Сара сдәыкәлоит. Шәаргьы исцәыхарамкәа сышьта шәхьыланы шәаала. Ажья шәарси сареи цхаражәхәабыс ихабжьаз.

А ж ь а (иацәымыцханы): Сар-р-р-роу? Слымхақәаа кьацәза сабашәтаху, иаразнак Адауы илацш сыцашәоит.

А б г а х ө ы ч ы: Ус акәзар, улымхақәа хцәатәуип.

А ж ь а: Аиси, амарца, убри ауп иузынхаз. Слымха-
қәа сара сырхылацшыртә сыкоуп.

А қ ө ы ц ь м а: Шақантә исхәахьюзеи айкабыцра
хақәыцшып хәа, амәа шахзыцшы шәхаштма?

З е г ь ы: Аиси, аиси. Хдәықәышәта.

Т а ч к ө ы м: Ажъя, исхәаз усғы иуахаит.

А х ь а ц а р ч: Саргы ыбзас санышьтышәх, шәсырц-
хашьом.

А б ы н х ө а (Ахьяацарч ахь): Уанацалбсит, ухы уды-
рыр митә каломә? Ажъя ашьапқәа ирықәгәыцусит, аха
уара узықәгәыцуада?

А х ь а ц а р ч: Акы сақәымгәыцуа баша адәы сықәу-
ма? Уакәыц, Абынхәа, абас ажәа нышәгәалқәа сәажьра?

Т а ч к ө ы м: Шәлыцшықәсеибамцан, хзықәшәаз аус
ағы имыцхәу дыказам, зегы хәицхыраалароуп.

З е г ь ы (сеицәакны): Хақәшахатуп, Тацкәым. Аид-
гылара, акәыцара, ахачхара, шахтаху ххәхмырштроуп.
Цхьака!

Т а ч к ө ы м: Ус ауп дадраа, цхьака. Ажъя, сааигәара
указ. Шәарт шәхашьталаны шәаала, амарца хашьтахька
шәаанымхацәааит

А б г а х ө ы ч ы: Тацкәым, хтынха ду! Азин сутозар
умақәан сара изгон.

З е г ь ы (ирахаз цыашьаны): Калашья амоума, Аб-
гахәычы мбатәык хазнаузит амақәан агәра ганы иахтар.

А б г а х ө ы ч ы: Изақәызеи, мшәан, анкья гхак сы-
хьит хәа сыгәра жәымгазои?

А б ы н х ө а: Аиси, аха Тацкәым амақәан имхра уаха
азәгы ххы изтамшәазеи?

Т а ч к ө ы м: Шәсеиқәышәк. Абгахәычы ламыск
амақәан икоума? Смақәан агәра ганы ишцасымто, ама-
ла уи Адауы хәнисеио ихәхәаша тақәоуп.

А қ ө ы ц ь м а: Адауы дызжәагәаша абри амақәан

хəычза итану?

А б ы н х ə а: Иага ссир ыкоуп иахзымдыруа.

А б г а х ə ы ч ы (Тачкəым имахартə): Спынца убас фəык хааза итасуеит. Амакəан акəхап изхылцуа. Аа, Тачкəым кадыць, абыстаазак иоуп хəа сыкоуп.

У р а ш а н: Дабыстаам аха дкəышуп.

Абжбы гоит гəтынчымра хьяак зцубаауа амузыка. Тачкəыми Ажьсеи ганкы рсартоит. Егьырт даеа ганкы. Асцена ашьтахьтə ицəырцуеит Акəраан. Зегьы асцена акəц-ха иахьымзакəа ртыцкəа рсы иаанхоит.

А к ə р а а н: Кыр-р-р-р. Кыр-р-р-р., итбсeit, абаацс кыркы, кыркы. Абаагəарсицш хзыкəгəыцуа, Тачкəым! Адауыжə деихыроы-сицыроы, дхəамсысза, дмахəажə-шьахəажəза, азиас ацшахəа дыкəгьсжьяауа дыкəууп, иааи-бо зегьы сфоит хəа дасууп.

А б г а х ə ы ч ы: Иифо абантəааиго, зəахьяан изсəызхша уи Адауы?

А к ə р а а н: Иифо абантəааиго захьзузеи? Абра иа-аилагыло зегьы иара хайтəыми. Сыла ишабоз ихəлабгаз рацəоуп.

У р а ш а н (иаацəымыцханы): Икаларым цьушьт.

А б г а х ə ы ч ы: Анцəа ихамтоуп. Адауы абгахəыч-кəа дрылакьысуам. Иагья умхəан, хара хажəла цшзоуп, игəыкуп, хцыхəакəа ракəзар жьаки, бынхəаки, хьацарчки ирыцсоуп.

А а ш ь ы ш ь: Цыхəабаба, башаза угəы уажьбоит. Уара уеицш иабыстаау, ианыхтəу диламкьыскəа, Адауы харт агəыразкəа хаифом.

А ж ь а (агəахы цыжəжəо): Уцыхəа ухала иусəцакны, ихыкакааны иуфо сыбла иабарушь?

Т а ч к ə ы м (Акəраан ахь): Азиас аарцə акəу, мам-заргы нырцə акəу Адауы дахьыкоу?

А к ə р а а н: Аз нырцəан аууп, аз нырцəан.

Т а ч к ө ы м: Нас ааигәә-сигәә чыкыкәәк ирзымхазои, цәхәыроума?

А к ә р а а н: Уара уеицш ыцъа-хөы зцәахыша ирыз-хаусит.

Т а ч к ө ы м: Сашыцәә хәычкәә, исхәә цкәа шәазы-зырәла: Адауы илацш азәгы хацамшәароуп акәымзар, хауа-хшәаць зхәара азә хакамкәә хақәихусит.

А к ә р а а н: Аиси, аиси. Адауы убас ишьяақәә дуны сихицәоит, сара сшыцыруагы дсыхьзоит, сыцс хәычгы аатиршәоит.

А б г а х ө ы ч ы (абжы кыць-кыцьуа): Хазмацәахәу хәә егыызбом. Даса бнаршәырак хәацтар сицъуп, шәгәы ишцаанагой?

А а ш ь ы ш ь (абжы тыганы): Иахьяахтау хнылабга хцарцу? Шьта иазхоуп иабанархуси иабанарцои хәә хьынзадәыкәыз. Хабна цшза хзааз, хзыхьчаз ааныжыны цьаргы хцом.

А ж ь а: Хаи, сыцсындаз, абри смахакәә. Хаи, умшакәә схәандаз, цыхәабаба. Ишца уара, хабна кажыны хцарцу? Тачкәым, уара иуеицшу агәымшәақәә сахьрыцымцара абыкәу? Ахы, Акәраан, хацхья унагыланы Адауы иахь хазго амәә харба.

Ихәмарусит илахәыху амузыка.

Тачкәыми Ажьси асцена ашьтахьала ицоит.

Амузыка лахәых асапсахусит агәтынчымра зцубаауа даса музыкак ала.

У р а ш а н (агәы кажыны): Хахьгәакуа ауп акәымзар Акәрааныжәгы ызас иабашьтухри. Ах, Тачкәыми маргы абыржәы сыбла иабошәә ськандаз.

А б ы н х ө а: Рышьта схьланы сцап хәә ськоуп.

А б г а х ө ы ч ы: Уара уоуп уажәы ихәгу, заагара ицаз реицш, ас убахьоума?

А а ш ь ы ш ь: Аиси, аха рыцхарак иакөшөазар ирыцхраатөыми? Ус акөзами, Уаршан?

У р а ш а н: Ус акөгөышьоуп, ишпарыцхраатөым, аха икалаз хаздыруамеи, иара Ажыагы ызит, уи ауп ацашьатөы.

А б г а х ы ч ы: Ажыа гызмал бжыамзкөа, чыт бжык ахазтгы, иара иазхон агөыткыаны ицсит, ма хөирак асылажны асацөахит.

А х ь а ц а р ч (Абгахөычы ахь): Зцөа зхухша дубар иаразнак уцсы талоит.

Иааигөазаны акөраан акырбжы гоит, сикөызырөуа иаагылоит.

А к ө р а а н (асцена икөыххны): Кыр-р-р кыр-р-р. Тачкөым дшөыхөоит шөгөы ртынчны шөыказарц. Адауы иахынзаилшоз имгөажө сицсикөахит. Нас абна агөы иарбаны ддөыкөлеит. Тачкөым уи дишьтоуп.

А к ө ы ц ь м а: Ишухөо ала, хөи-хнапи сикөыцсаны хтөазар акөхит.

А к ө р а а н: Исхөаз ыреицакны умцөажөан, Акөыцьма. Абнаө ишаатынчрахалак, шөышьтыбжь мыргакөа цхьака шөдөыкөла.

А б г а х ы ч ы: Стөы иауам ситах сымцаар, дзеицшыцөкьада Адауы.

А к ө р а а н (асцена ашьтахькала ицо): Ауаө дузза. Ауаө дузза. Аха уамашөа деицартөуп.

А х ь а ц а р ч: Ашана утахызар. Ауаөы дзеицшны, арахь дмишөанны.

У р а ш а н: Ауаа зеггы сицшым төа.

А к ө ы ц ь м а: Хкөаха-чахауашөа збоит. Арахь аамта ыкөаха ацара иаөуп.

У р а ш а н: Ахы дадраа, шөысызырөы. Шөацхьа сара сгылоит, шөсышьтал. Цыхөабаба, убла гызмалкөа зеггы ирхьыгзала, азө дахцөымкьалааит, амарца.

А б г а х ө ы ч ы: Итабуп, итабуп, Урашан, сыгөра ахьюго.

Ацстөкөа шытаианы реынархоит. Ихөмарусит амузыка. Иаалыркьаны ицагаза бжык гоит. Зегьы хашхатөара-хазшөа ртыцаө иаанхоит. Абгахөычы ачыкь ицөыщаөхөо Ажьа ацыхөа кны ицөыцнахөоит. Нас алымхакөа ирымцасуеит.

А б г а х ө ы ч ы: Абасоума уара, уфырхацара шааурцшуа? Ачыкь уеыцацөахны утөоупси. Ных, них, ари аду-неиазы акгы уацсам. Уфара цсацоуп.

А к ө ы ц ь м а (Абгахөычы иакөыцкөо): Уанацьалбсит, акрыфара азбахө цөырумган, хсаца азы ааугоит.

У р а ш а н: Маргь арахь ишысзаажөгара. (Ажьа раццаны Урашан ацхьа иааганы идыргылоит.)

У р а ш а н (абжыы ырцөгьаны): Арака уабахөыщатөаз, Ажьа ? Тачкөым дабоуцөызи? Уабаанагеси сымхөеи?

А ж ь а (абжыы кыцькыцьуа): Адауы ацлакөа ыцыжөжөаны иршөуа даналага, иаасымцыхьашөаз чыкьк сахьцөыщалаз сцөыщахсит.

А б г а х ө ы ч ы: Маргь азбахө ала ак аасыөшөар сылакөа тышпөхусит, ишөасхөарызси амарцья, фырхацас ишөшьала.

У р а ш а н: Абгахөычы, Маргьацөа ахыхра уакөыш акөымзар, убз тахысцөоит. (Ажьа ахы акөкны) Ибзиоуп, аха ачыкь уанцөыщаха Тачкөым ихьз хөаны сүтыруааз.

А ж ь а: Урашанхсит, кыт сыхөылшөар калозма! Адауы имахауаз!

У р а ш а н: Аа, аисицкөа, схы абакоу, анацьалбсит, азлагара сахатөазшөоуп аууыхөа абжыы шго. Сгөы уахөоит, Ажьа, ушөаргөындоуп, аха укөышуп.

А ж ь а (цхашья-цхапо): Акөышра сара исызтахуада, аха... Ишызбо ала, Тачкөым көышк, силкья-силцөыцкөо иоуп. Убри иоуп саргы сызөыцшуа.

Асцена асапсахуеит. Дахбартоуп тла дук амцан, аз
нырцә дейбырсахәа ишьтоу адауы. Иварас абаоқәа кәа-
кәаса еилажбуп. Уи дықбуеит. Ихъаа изхымго данала-
галак, дхәаны, сибгоу ишьапы адыжәхәа икыдикъоит.
Ихащыцқәа асса рыцго абас ихәоит:

Табуп хәа зхәода схәы тасыжбыр,
Избо сахан исфалап.
Амшын агәақхәа сыгтасыжбыр,
Атра итыцап, итсырбгап.

Изгәагъуада сылакбысра,
Иацәымшәода сымч-сылша?
Ашьха цагъацәкәа нацәкысла
Нак ишьтасцоит ирхәаша.

Т а ч к ө ы м (ихы дацәажәо): Ааит, Адауыжә, агылю-
ацә, абытәхәыр, узакароузеи! Уабатнагеи? Ушьапы ахь-
хужәаз абыкәушь? Умгәажә ушашьтаз тышак устаужьзар
акәхап. Абасоуп агәымхара казцо ишихьзо.

А д а у ы (дықбуеит): Сыцсра шпакашәеи сызхара
сымфазакәа, ихыркәыгтәыз хмыркәыгзакәа, ихжәатәыз
хымжәазакәа, иршәатәыз мыршәазакәа.

Т а ч к ө ы м (дырөггых ихы дацәажәо): Абна улзаа-
ит, узакәытә мишәанузсеи уаха узхарак камло, адунеи ше-
ибгоу илбааударц утахымзар.

А д а у ы (ибжы ихарззаланы дыхәхәо): Сишь, сишь,
сымхәеи. (Инапқәа, ицынца иадкыланы дырфыоуеит, нас
ахауа далафыоуеит). Ы-ы-ы, фыо чыдак сцынца итасуеит.
Уцәырц арахь агәы змоу азәыр указар! Ы-ы-х, сшьапы,
сшьапы.

Т а ч к ө ы м (дцәырымцзакәа): ацсра дасуп, арахь ибз
иахәац ахәоит.

А д а у ы (дхэаауа): Аффы чыда зхылцуа аччиажэ уцэырц акэымзар, ссаггылар, ссы ултарбга усышьтуеит.

Т а ч к ө ы м (ихы дацэажэо): Умакарла, ус умакарла, усыркамсап Тачкэым сакэзар.

А д а у ы (дыхэхэо): Аччия, рыщха, сумыргылакэа уцэырц сымхэси.

Тачкэым игэы цсахны ачыкыра даацэыцыцуеит. Убри аамтаз икарауараха, ацстэқэа асцена ашьтахьала иаацэырцуеит.

Т а ч к ө ы м (ибжыы царыхэцэаза): Абар, Адауы, иу-барц иутаху ауафы. Сапсыуа хацоуп. Ацспэа сазхэо иас-хэартэ сыкоуп.

А д а у ы (илахь инапы ацыракны днацшы-аацшуа): Уабакоу уара, убжыы сахауеит, арахь узбазомси? Изды-руада ухыллоа-цсыллоазар! Ха-ха-ха! (Дыччоит.)

Т а ч к ө ы м: Улажэқэа аш рхума, Адауы? Уацхьа сахьгылоу умбазои. Сара суафуп, шэагаала уара сахьуак-арам уахэамцшын.

А д а у ы: Кынфеаак указамкэа адунеи ушпақэу, уара рыщха? Узмыдгалатэыда? Схы уара укынза инаганы са-бауацэажэари?

Т а ч к ө ы м (ицсахы сибакуа): Ахатхэыжэ итоу убаа-нза уахымыччан рхэоит. Уара иуыздыруам сазутоу, схы-сцыхэа. Исыхьзуп Тачкэым.

А д а у ы (акыркырхэа дыччоит): Ишца, Тачкэым ухьзну? Уара ахэаша, адунеи ушпақэу, стачкэым уакараз-амкэа! Ха-ха-ха! (Дыччоит.)

Т а ч к ө ы м: Сара сыуафореи скэышпреи рыла сеицыр-дыруеит. Уара уеицш сыхшыо сымгэахь ицаны икоу цьу-шьоума?

А д а у ы (изшьапык адыжэ хэа икыдкьо): Устыхэ, алацынца икылкьаз. Уцс хэычы тсыршэоит, снацэкыыс уахасыргьежьюеит.

Ацстәкәа ицегъ Тачкәым изааигәахоит, рлымхақәа кыдцаны изырѳуеит.

Т а ч к ө ы м: Уара ашәыргәында уакәхума сара, си-
цырдыруа ахацагъсѳ сзыршәо. Истәацхар, уахышьтоу
унышьтцааны укыдыскьоит, уцсажәгъы ааухысхуеит.

А қ ө ы ц ь м а (уамашәа ибаны): Адунеи аахәуеит
шәхәар сиҳа ихасцоит, Адауы исиҳа Тачкәым дыгәгәоуп
хәа сашәхәар ацкыс.

А б ы н х ө а: Тачкәым баша-маша Тачкәымым. Ус
ишабалак дбыжәуам. Ихы дақәзыргәыцау цъара азә ди-
мазар акәхап...

А б г а х ө ы ч ы: Хымцада ицхәыс Хамсада лоуп.

А х ь а ц а р ч: Уф, уаҳа, улыдызцалазеи цхәыс быргк
лыхьз рххо. Изаҳауа рзгъы ицхашьароупеи.

А д а у ы (аббы ихырга): Уара аччиа. Ушцакоу, узе-
ицшыда, агәыргага. Азын икынхалаз амкәыба сицш укы-
нѳалаза. Сшәаргәындоу, сшәаргәындаму цкьа иусырбап,
аранза уааскьеишь.

Т а ч к ө ы м: Иухәо цсажәоуп. Иахьанза иуиааиуа
хацак уикәымшәацызт, уи ауп ускак узырбыжәуа.

А д а у ы: Ацсхабаа. Адунсиаѳ цшаашьа имам сара
сацкыс игәгәоу, сара сацкыс агәамч змоу. Ых, иараби,
сшьапы, сшьапы!

Т а ч к ө ы м: Хара хазцахуеи, ара уацхьа сцацаза сгы-
лоуп. Истаххар ухы ѳыцыхәхәо анышә уастоит.

А х ь а ц а р ч: Хәи цьушьт, Тачкәым иахиркьацәеит.
Адауы дгәаар, хахәрцәиа дхажәлоит.

А а ш ь ы ш ь: Сахьгылоу сцәа старыхьтшьуеит.

А б ы н х ө а (Ажьа ахь): Уара сүмтуашәа збоит, Ажьа,
издыруада убз ухәлашәазар?

А ж ь а: Зегъы ишәыхьуа саргъы исыхьп, иарбан лым-
каала сзыцәшәара?

А д а у ы (Тачкәым иахь): Амкәыба канѳала! Абыр-

жөыцөкьа укөакөа сныкөжьны азиас егы ацао акынза снаг. Убаскан ауп ушыцөгөоу агөра анызго.

У р а ш а н (иахаз иацөыцхашьаны): Абри смахакөа ацхакөа сашьындаз. Тачкөым илшома Адауы азы иргара?

А ж ь а: Шөааи, зегьы хаицхыраап!

А б г а х ө ы ч ы (ажьа ахь): Ахдырра мыжда зыцсоузеи. Егьырт иагьа рхэаргы, ура цөажөатө умам. Знык Тачкөым дкажьны ушьамхы усаургахьсит.

У р а ш а н (Абгахөычы ахь): Ажьа алакөа аацшны ура усгы иууам.

Т а ч к ө ы м (Адауы иахь): Ақамса, ура азы сыругароуп акөымзар, сара ушцарызго, аханых, уцкьыцкьашьан сызукөтөом, сахьгылоу уцөыцөфөы сахаусит.

А д а у ы (дхөаауа): Знык, Тачкөым, ухы саныкөслак у-Тачкөымра зегь шеибгоу анышө ицасцоит. Ари убома? (Адауы дгөааны иааицыхьашөо хахөык шьтцааны силаиргө-гөоит. Иаргы ацөцөахөа азы алцны акацөара иалагоит.) Абасоуп, ура аилаоа чча, азы шулсхуа.

(Тачкөым, Адауы димбартө еицш имакөан дынтасын ашөаза тицааусит нас ахахө шьтыхны, иааидкьланы ианиргөгөалак, азы алцуа иалагоит.).

Т а ч к ө ы м: Ура асардацажөгьы абасоуп азы шулсхуа. (Нас ибжьы тыганы Адауы дикөыхөхөоит.) Абыржөыцөкьа азы сырга акөымзар, убра уахьышьтоу ушьтаскөакөоит.

(Адауы даса хахөык аашьтихын ашылеицш исыршны икеицсоит).

А д а у ы: Абасоуп ура, ахькөапеи, урхөашхөашаны ушыкөсцо.

(Тачкөым өацхьа имакөан дынтасын уацсөык ашыла аатихын, нас ихы ларкөны имцыхьашөо хахөык шьтых-

ны иргәғәоит. Ашылагғы ахәхәыхәа цака икаицсоит).

А б ы н х ә а: Дхацацәкьзаап Тачкәым.

А ж ь а: Тачкәым дхацамындаз ыызас дышьтыс-хуазма?

У р а ш а н: Шәықкәа сихашәк цсыхәа амазар, шөгәацәақәа шпажәпо шәара арыцхақәа. Ассир шыкоу жәымбазои.

(Адауы дыкьуа доагылоит, изшьапык ааитцшьуа Тачкәым азы дырызгоит хәа далагоит ибга дыкәыртәаны.)

А д а у ы (ихы шьтыхны Тачкәым диәацшуа): ыыстаарак сыцаугалейт хәа сыкоуп ура ацсхабаа. Амч улоушәа сурбоит, арахь ацысхә еицш уласуп).

Т а ч к ә ы м (Адауы иахь): Уи ура уус алам. Сыхьантара убга цнацәаанза ушейбоу азы сыргейшь.

А д а у ы: Абыржәы иуызуа удыруоу, урхәхәа адгьыл уаныскьоит.

А қ ә ы ц ь м а: Хәишьит абаацс Тачкәым. Иабыстаара ицыцит.

А б г а х ә ы ч ы: Тачкәым дгазам. Уажәыцәкьа мбатәык ихәыцуейт.

Т а к ә ы м (Адауы иахь): Умбо абзиара шунымаало. Ушьапы ухьусейт азы урыцхашьан ажәоан сахьынхалан икуп акәымзар, ианааусыжь, уусқәа цәгьахоит, шыәәкгы узыкаом.

Ацстәқәа иргәацханы сибарччоит.

А б г а х ә ы ч ы: Ишәасхәаз иашахейт. Саргы даара гызмалс схы спьон, аха Тачкәым иацлабра удаоуп.

У р а ш а н (Абгахәычы ахь): Уара угызмалра дасазә иакәым, ухатацәкьа еси уакәнамыршәацт.

А д а у ы (Тачкәым иахь): Иухәо цабыргызар ажәоан хәыцзак иаушьт, шака ухьантоу гәастоит.

(Ацстәқәа икаларызеишь хәа инсеәацшы-

ааиҗапшуеит. Ҥаҗкәым имакеан дылтасын арыз аатицаа-
уеит. Акаҗәыҗәа Адауы изкәа иалсеиҗоит.)

А д а у ы (дхәауеит): Аа, уанаҗалбеит, ажәо-
ан уахынҗал, ажәоан уахынҗал акәымзар, абраҗәкьа
сеизкәыҗәны скаҗауеит.

Ҥ а ч к ә ы м: Угәы ишҗаанаго, Адауы, ажәоан уа-
хынҗаланы акра ус имариоума, сыдам здам дасазәы абас
изыкаҗоума? (Ҥаҗкәым ажәоан дахынҗаланы икьушәа
дыкьуеит.)

А д а у ы: Сухәоит, суашьапкуеит, еита ажәоан уа-
хынҗал, уаҗа сзычҗауам.

Ҥ а ч к ә ы м: Ианысхәоз ихоуҗомызт, уара угәы уакә-
баҗны иукын.

А д а у ы: Скаианы сухәоит, ууабыми абааҗ, ажәоан
уахынҗал, амала ухьанҗара азымҗакәа ибганы ихәкәам-
җааит.

(Ҥаҗкәым Адауы азаз изкәа иалхны иҗәахуеит. Ада-
уы дышкьыҗ дыкьуеит.)

А д а у ы: Оф гәышья. Сыҗсы сивызгеит. Сыҗсы ахьы-
нзатоу ари абыза ашана сақәымшәаҗт.

А б ы н х ә а: Аиааира хгеит. Стәы тынчхеит җушьҗт.
Шьҗта даҗ-маҗкәак сьмазтгы сьзхара сфон.

А к ә р а а н: Атыркьнеи адкьланы иуфааит. Адауы
амлакра азбахә иумырҗан акәымзар җазьнтәыкгы җаҗсы
штәоу халбааидоит.

У р а ш а н: Уи ами иухәаша. Иуҗазьршәезеи, Абын-
хәа кадыҗ, амлакра атызшәа.

А б г а х ә ы ч ы: Урашан ухаҗкы! Хьаас иумоу за-
кәызсеи? Адауы акрыфара иҗаххар акәрааныжә имҗахмы-
жьуеи, амала иҗкьыҗкьаимшьяр.

А к ә р а а н: Абас ауп бзия сшыжәбо. Акы шәмыхьын-

даз хэа скэал-кэало сшэышьтоуп, шэара Адауы җапахэыс сишэтарц шэасуп.

А ж ь а (Абгахэычы ахь): Акэраан апсы ианақәпшлак ицырны Адауы ицэнар калоит, аха абри ура уцыхэажэ шытархэазо уабанзазцо?

А к э ы ц ь м а (пасхэан): Хцыхэакэа аус иацырхаганы иказар, хреигзом, ихахамцэои.

Апстэқэа абас иахьынзеицэажэо Адауы Тачкэым азы дыригоит, нас ашышьыхэа адгьыл дықәиргылоит.

Т а ч к э ы м (Адауы иахь): Усыраапсеит хэа сыкоуп, Адауы. Уахатыр збагэышьсеит, аха уаха иамуит.

А д а у ы (дықьуа): Абни ажэоан узхьынхалаз аноууышьт сгэы атра итыцызшэа збсеит, сшьамхқэа сыцакэалт, аха нас ажэоан сита уанахьынхала, исыбаргэыз, сыцы сылалсеит.

Т а ч к э ы м: Уи силкаауп, аха икэакэаса силажьбу закэызеи?

А д а у ы (азцаара цыашьо): Еилажьузеи шца? Шэарахи-гыгшэыги рыбақэа рами. Урт сымгэа цэгьа итабзиахсеит.

Т а ч к э ы м: Ех, Адауы, рыцхашьарак захьзу умцан икэужьларц угэы итазам.

А д а у ы (дгэааны): Уажэакэа рцакы злеилыскаауала, амла сеасыргароуп, ссы азы тыкэкэо адэы сықэзароуп.

Т а ч к э ы м (Адауы иахь): Ахьх, ибзиоуп, оацхьа хаиланагалар апкыс, ушьапы иахьыз сырбеи цэгьамзар бзиа кауцом, аха зегь акоуп, урыцхасшьоит.

(Адауы ажэак мхэазакэа ишьапы ситыхны иахьихьуа инацэакэа ақәкны Тачкэым иирбоит.)

Т а ч к э ы м: Ушьапы иаармарианы ахэшэтэра ауаз цьысшьон, ишхэу ала, инҗакны ихцэатэхоит.

А д а у ы (дбыбны): Сшьапы хцэатэну? Уи апкыс сыхэдажэ унапала ихырца. Нас стынчхоит. Иауазар усыцхраа,

сыоблак аапшуанаты уара узы сыкоуп.

Т а ч к ө ы м (дхэыц-хэыцуа): Ухэшөтөра аургыы каларын, аха...

А д а у ы: Ы-ы, икалеи нас, ирласны исахө?

Т а ч к ө ы м: Икалеи умбои, ухэшөтөра схала сахөом. Соызцөагы сыцхраароуп.

А д а у ы: Хай, ухацкы-уцсацкы, ицаша сара. Ус ихэартоу азөыр думазар ирласны урыцхь.

Т а ч к ө ы м: Ирласны сышрыцхьарыз, даргы гөыргьацөа ишаарыз, аха ишөоит. Рөызцөа ишакөым урызныкөахьсит, иушьхьсит, инурцөахьсит.

А б г а х ө ы ч ы: Нас мшөан, Тачкөым игөра гала. Даанышөкыл, уара даанышөкыл, хайтиусит, Адауыжө хэхөцөы ыказамкөа икөихусит.

У р а ш а н (Абгахөычы ахь): Уажөы хуцкөа зеицшроу ала ухаа сывам, убри ауупсы иацшөамахаз. Ишцыкөу игөагыны Тачкөым избахө баацсны ишухөо. Хацсы ҕихырц даөупеи.

А х ь а ц а р ч: Икалома, Тачкөым иакөмызтгы шыта хлеицкөынцөа хцахьзаарын.

А д а у ы: Сумырхөацөан Тачкөым. Иабакоу уөызцөа? Иутахьзар ситах суцаланы азы урызгоит.

Т а ч к ө ы м: Урт есымша сара исыцуп. Хзеицырымшөо акынза бзиа хайбабоит. Аарыкөсыстыр, ухаа атахзам.

А д а у ы: Икалазеи уара, ууаөзами, сухөоит, сеитаухөоит ирласны исзаага, сыхөра омашөа саргөакусит.

Т а ч к ө ы м: Уаанөас, сылашара. Уара ишутаху ауцкөа ирласны икалом. Ажөа сутароуп шытарнахыс ушрыламкысуа ала.

А д а у ы: Изакөызеи уажө ицөыругаз? Усылахөмарзарц иакөукит акөу?

Т а ч к ө ы м: Сулахөмарырц акөзам. Убасеицш ажөак

усырхэарц стахуп, угэацакынтэи иааша, ухаҫагы уцэҫа-
мыщэҫара укэыблааны изҫаша, ауааи, ацсабарей, шэара-
хи гыҫшэыҫи урөызаны укэацаша.

А д а у ы: Ажэазацэык сзынамыҫо сыкоума!?

ҫ а ч к ө ы м: Ажэазацэык мацара акэзам аус злоу.
Иара убас аус злоу агэоуп, агэы.

Игоит амузыка абжыы, нас уи иацназго ашэа:

Урашан шамшамуаз, иазыщшугыы шьхымзаз,
Ашьабста адэҫыщщ цшза амаз лахьынцас.
Иказ Акэраани, Абҫахэыци, Акэыцьмеи,
Иказ нас Аашьышыи, Абынхэси, Ажьей,
Дьказ нас Хамсада, иказ уасей цьмеи.
Иказ ишыкац, ишыкац адуней!

Ацарда.

АХҚӘА

	3
Сырмеи агәили.....	4
Нарықь итапанча	5
Хацшәа.....	6
Ашамта.....	7
Цыфа-зыфа.....	8
Дыжә	9
Акәты	10
Енleo	11
Азын мшы	13
Шьмаф	14
Ахсаала	15
Адгьыл гьежьюама?	16
Лагә	17
Сдац-пашә	18
Багәаза	19
Марзакәыл	20
Аматацәа	21
Ө-рбагьк	23
Дивиди	24
Цәацшь	25
Цанаө.....	26
Ацьма.....	27
Бзана.....	28
Анна	29
Шьяабан ицәкья.....	31
Ахәан	32
Адагь.....	33
Акәукәу-министр.....	34
Ашьбыжь.....	35
Нанду лсабша	36
Авагон дагон Цьауаз.....	37
Тарталси.....	38
Ауаои аацынрси	39
Чьжәи иара ижәи.....	40

Тачкәыми Адауи (Аписса).....

Рауль Зыкәыр-ица Лашәриа
СЫРМЕИ АГӘИЛИ
Ажәсинраалақәеи аписсеи ахәычқәа рзы

Рауль Дзыкурович Ласуриа
СЫРМА И РОЗА
Стихи и пьеса для детей на абхазском языке

Аредактор Енвер Ажыба
Компиутерла анбанкәшәара Шьазина Цьапуа-цҳа
Акомпииутертә виорстка Н. Гәын-цҳа

Аформат 60x90 $\frac{1}{16}$. Атираж 500. Икацә. акь. бгъ. 5.25.
Асацацка № 276.

Ацсны Ахәынтқарра
«Акьыцхь аоны»
Акәа, Ешба имәа, 168.